

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 13.

Onsdagen den 5 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 73, med förslag till lag om tillsyn å radiologiskt arbete m. m. samt lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd;

nr 74, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 86, angående viss ändring i grunderna för lån från industrilånefonden;

nr 91, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om aktiebolag;

nr 92, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 till Förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 95, angående elektrifiering av banorna Hälsingborg—Hässleholm, Hälsingborg—Eslöv, Sundsvall—Ånge och Gävle—Ockelbo;

nr 97, med förslag till lag angående vissa ändringar i lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 98, angående anslag till domkapiteln och stiftsnämnderna för budgetåret 1941/42 m. m.;

nr 102, angående ytterligare bidrag för budgetåret 1940/41 till nedbringande i vissa fall av avgifterna till ljus- och vedkassan vid allmänna läroverk; samt

nr 112, angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 66, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Wagnsson* till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena framställt följande frågor:

»År Eders Excellens i tillfälle lämna kammaren någon information rörande anledningen till att från norskt håll lämnats avböjande svar på det svenska röda korsets erbjudande att till norska folket överlämna ett parti socker?

Anser Eders Excellens det lämpligt att genom upprepade meddelanden i den svenska radion låta det norska folket få vetskap om att det från svensk sida lämnade erbjudandet avböjts av myndigheterna i Norge?»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**, som enligt å föredragningslistan gjord anteckning komme att vid detta sammanträde besvara herr *Wagnssons* berörda frågor, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr *Wagnsson* har till mig framställt följande frågor:

Första kammarens protokoll 1941. Nr 13.

Ang. ifrågasatt utförelse av socker till Norge.

Ang. ifrågasatt utförelse av socker till Norge. (Forts.)

1. Är eders excellens i tillfälle lämna kammaren någon information rörande anledningen till att från norskt håll lämnats avböjande svar på det svenska röda korsets erbjudande att till norska folket överlämna ett parti socker?

2. Anser eders excellens det lämpligt att genom upprepade meddelanden i den svenska radion låta det norska folket få vetskap om att det från svensk sida lämnade erbjudandet avböjts av myndigheterna i Norge?

Med anledning av den första frågan vill jag framhålla, att den norska Nasjonalhjelpen meddelat svenska röda korset, att Nasjonalhjelpen med hänsyn till den norska sockersituationens förhållandevis gynnsamma utveckling fann det riktigast, att det i Sverige insamlade sockret ställdes till förfogande för avhjälpande av sockerbristen i Finland. I samförstånd med Nasjonalhjelpen torde emellertid en mindre del av det insamlade sockret komma att överlämnas till densamma för att distribueras bland behövande i Norge. Såsom redan offentligen meddelats, har svenska röda korset ej varit i förbindelse med några norska myndigheter i denna sak.

Vad den andra frågan beträffar, vill jag erinra om att en förklaring från svenska röda korset rörande sockergåvan, sedan herr Wagnssons fråga framställdes, publicerats och uppläst i den svenska radion.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra mitt tack för det svar, han lämnat på de av mig framställda frågorna.

Mina frågor ha dikterats av oro inför vad som nu händer i vårt norska broderland. Danmarks och Norges öden ha gått oss alla djupt till sinnes. Vi känna bitterheten i att nödgas passivt åse en också för vårt land ödesdiger händelseutveckling i Norden. När det inte varit oss möjligt att ingripa mot den fruktansvärda brutalisering, som övergått Norges offentliga liv och mot vilken de norska biskoparna kraftigt och manligt rest en protest, sedan tidigare den norska högsta domstolens samtliga ledamöter demonstrerat genom att nedlägga sina ämbeten, hoppas vi dock, att det skall vara oss möjligt att i någon form bringa våra norska vänner hjälp. Vi äro säkerligen också alla i denna kammare överens om att *Norges sak är vår sak*. Vi glädjas åt det tappra motstånd, norska folket visar, och vi vilja gärna över gränsen räcka en hand till hjälp på samma sätt som vi hjälpte Finland. Om man, som det uppges från den norska Nasjonalhjelpen, nu i Norge inte har behov av socker från Sverige, hoppas vi dock, att det skall visa sig möjligt att på annat sätt från svensk sida bringa norrmännen humanitär hjälp.

Beträffande den andra av mig här framställda frågan, ber jag också få uttrycka min tacksamhet för det svar, som hans excellens herr utrikesministern lämnat. Jag vill emellertid framhålla, att det enligt mitt förmenande skulle vara synnerligen önskvärt, att den svenska radion hade tillfälle att något oftare sysselsätta sig med förhållandet mellan Sverige och Norge. Som bekant är det förbjudet i Norge att få ta del av innehållet i de svenska tidningarna. Tystnaden i den svenska radion kan gynna beskäftiga ryktesspridare och stärka krafter, som vilja profitera på tvedräkt i Norden.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 185, av herr *Söderkvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m.; och

nr 186, av herr *Velander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Karlskrona—Växjö m. fl. järnvägar.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Nisser* m. fl. väckta motionen, nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Tamms* motion, nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

Punkterna 1—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 145, av herr *P. Gustafsson* m. fl., och II: 177, av herr *E. Eriksson* i Åtvidaberg m. fl., såsom Bidrag till svenska slöjdföreningen för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av 5,000 kronor.

Anslag till
svenska slöjd-
föreningen.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Statsutskottet har gentemot anslagsäskandena på tionde huvudtiteln varit välvilligt i alla avseenden. Samtliga departementschefens anslagskrav ha tillstyrkts, och på en punkt har utskottet till och med uppfört ett anslag, som jag för min del ansett kunde inbesparas. Det kunde ju tyckas, att jag utan vidare bort tacka och taga emot utskottets välvilja, men jag önskar, herr talman, i alla fall här något vidröra frågan om anslaget till svenska slöjdföreningen.

Jag är den förste att erkänna föreningens insats på det viktiga område, som den arbetar på, och jag vill också uttala min tacksamhet för det energiska och skickliga arbete, som föreningens ledning nedlägger. Trots min erkännssamma inställning till föreningen har jag dock icke ansett mig kunna tillstyrka statsanslag; detta beror på nödvändigheten att spara och den uppfattning, som jag har fått, att det är möjligt för föreningen att utan att bli störd i sin verksamhet kunna göra besparingar, så att statsanslag för nästa år skulle bli obehövt.

En granskning av föreningens räkenskaper och ställning visar, att utgifterna för föreningens fastighet varit mycket stora under de senaste åren. Det omnämnes i den motion, som finnes refererad i utskottets utlåtande, att utgifterna för fastigheten år 1940 uppgått till 13,000 kronor. År 1939 uppgingo de till 15,000 kronor. Föreningen har således under de senaste åren nedlagt ganska stora belopp på fastigheten, och eftersom det är att räkna med att sådana utgifter inte skola återkomma under en följd av år, borde det finnas möjlighet för föreningen att genom inbesparingar på denna punkt kunna täcka samma utgifter, som statsanslaget är avsett att bestrida. Det finns sannolikt

Anslag till svenska slöjdföreningen. (Forts.)

även andra möjligheter till besparingar, och utskottet har ju också i sitt utlåtande delvis varit inne på detta.

Enligt balansräkningen är den stora fastighet, som föreningen har här i Stockholm, upptagen till ett värde av 473,000 kronor. Taxeringsvärdet är 520,000 kronor. Fastigheten inköptes år 1931 för 575,000 kronor. Inteckningslånen uppgå enligt samma balansräkning till 286,000 kronor. Nettoinkomsten av fastigheten var år 1939 i runt tal endast 5,000 kronor. Detta innebär, att förräntningen av föreningens eget i fastigheten investerade kapital skulle vara mindre än två procent. Denna låga förräntning beror bl. a. på de reparationer och ombyggnader, som gjorts och vilka, såsom jag nyss nämnde, år 1939 drogo en kostnad av 15,000 kronor. Man torde väl kunna hålla för troligt, att en avsevärt högre förräntning kan påräknas av föreningens fastighet.

Den tidskrift, som föreningen har och som är värd allt erkännande — den har en förnämlig utstyrelse och är väl redigerad — har gått med en förlust för år 1939 av 24,000 kronor. Medlemsantalet i föreningen var 6,000 och tidskriftens upplaga omkring 8,000 exemplar. Det synes mig finnas möjligheter att genom besparingsåtgärder kunna nedbringa kostnaderna för tidskriften.

Föreningens lokalkostnader äro 8,000 kronor. Man kan ju tycka, att det borde vara möjligt för föreningen att klara sig med lokaler, som inte behövde betinga 8,000 kronor i hyra. Vidare uppgå föreningens utgifter för telefon, telegram och porto till 5,300 kronor. Det är sju procent av föreningens samtliga omkostnader! Det torde även finnas flera poster, där det borde kunna finnas möjlighet till besparingar.

Nu säger utskottet, att en sådan förnämlig nästan hundraårig förening, som har åtnjutit statsanslag i 68 år, skall man inte rubba ställningen för genom att ta bort anslaget. Jag undrar, om föreningens ställning verkligen är så särskilt beroende av ett statsanslag på 5,000 kronor, som utskottet förordar. Det är ju dock här fråga om en förening med fastighet i Stockholm och som är djupt rotad i medvetandet hos stora grupper samt har goda förankringar åt alla håll. Jag undrar verkligen, om man menar allvar, när man talar om att man skulle stödja föreningens auktoritet genom att bevilja ett statsanslag på 5,000 kronor. Snarare borde det väl vara så, att en sådan gammal förnämlig förening borde anses ha en bättre ställning, om den kunde stå på egna ben och inte vore beroende av detta statsanslag.

Utöver vad jag redan i början av mitt anförande sade om att jag skattar föreningens arbete mycket högt vill jag ytterligare understryka, att jag ingalunda vill medverka till att detta arbete inte skulle få fortsätta, men det lilla anslag, som här skulle utgå till föreningen, kan icke ha någon avgörande betydelse för föreningens verksamhet. Därtill kommer att föreningen tillsammans med exportföreningen har fått till sitt förfogande särskilda anslag för att kunna bedriva den förtjänstfulla upplysningsverksamhet i utlandet, som har skett vid mässor, utställningar och dylikt. Det är därför från min sida ingalunda någon avoghet, som ligger bakom min underlåtenhet att lägga fram en begäran om nytt statsanslag, utan mitt beslut därvidlag grundar sig på den bestämda förvisningen, att föreningen även utan statsanslag skall kunna fortsätta sin betydelsefulla verksamhet. Det är mycket bra med känslsamhet och respekt för gamla traditionella former, bland annat att ge statsanslag i 68 år till en förening, men jag måste fråga mig, om en sådan bundenhet i fråga om anslag till föreningar och sammanslutningar verkligen är det lyckligaste? Är det inte så, att en bundenhet på en punkt förminskar möjligheterna att understödja på nya områden. Jag skulle för min del tro, att ett handtag under starttiden är det, som man framför allt bör sikta på, när det gäller stödandet av föreningar.

Anslag till svenska slöjdföreningen. (Forts.)

Jag har velat säga detta, därför att det i den tid, som vi nu äro inne i, är nödvändigt att se till att det sparas på *alla* utgifter, där detta är möjligt. Det belopp, som det här är fråga om, kan ju tyckas litet, men många små belopp tillsammans göra dock stora summor. Jag ansåg också, när jag fattade mitt beslut att inte upptaga anslaget, att eftersom riksdagen, som är regeringens uppdragsgivare, nu har uttalat sig för en sträng sparsamhet, borde den också försöka att i praktiken hålla på denna goda föresats. Man får ju annars en viss tvekan om allvaret i riksdagens inställning och om hur långt dess sparsamhet i själva verket sträcker sig.

Det är, som jag nyss sade, ett litet belopp, som det här gäller, men jag har inte kunnat underlåta att göra de erinringar, som jag här gjort, mot att utskottet tagit upp ett anslag, som jag för min del ansett hade kunnat inbesparas.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Herr statsrådet nämnde, att detta är den enda punkt, där utskottet vid sin granskning av huvudtiteln har gått ifrån propositionen. Statsrådet har visserligen helt strukit en del andra förut utgående anslag, men på samtliga dessa andra punkter utom i fråga om svenska slöjdföreningen, där anslag således inte skall utgå för nästa budgetår, finns det enligt vad som upplyses i propositionen reservationer på anslagen från föregående år. För indragandet av anslaget till svenska slöjdföreningen har statsrådet inte angivit något annat skäl, än att »något anslag av statsmedel till ifrågakvarande förening synes i nuvarande läge icke kunna utgå». Vi ha därför utgått ifrån, att det uteslutande varit statsfinansiella synpunkter, som bestämt statsrådets strykning av det sedan lång tid tillbaka utgående statsanslaget till svenska slöjdföreningen. Jag tror mig kunna försäkra kammarens ledamöter, att vi både i avdelningen och i utskottet undersökt denna fråga ganska grundligt.

Som statsrådet nyss nämnde, har föreningen en fastighet här i Stockholm. Den är emellertid, såsom statsrådet också påpekade, rätt högt intecknad. Enligt balansräkningen har den givit ett netto av ungefär 5,000 kronor. Det har givetvis inte varit möjligt för oss i utskottet att med säkerhet kunna säga, huruvida fastigheten under kommande år skall ge något mer eller mindre. Den stora posten i föreningens inkomster utgöres för övrigt av medlemsavgifterna, som under det räkenskapsår, för vilket jag har siffrorna tillgängliga, inbringade 55,000 kronor. För fastigheten upptages, såsom sagt, en inkomst av 5,000 kronor, publikationer 322 kronor, statsanslag 10,000 kronor, bidrag från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse 5,000 kronor, kassarabatter 1,075 kronor och diverse inkomster 141 kronor. Alldenstund statsanslaget utgör en så stor del av föreningens inkomster, måste det otvivelaktigt kännas mycket svårt för föreningen att gå miste om detta bidrag.

Vad föreningens utgifter beträffar, kan det ju tänkas — och utskottet har ju också ansett detta — att man på vissa punkter borde kunna göra en del besparingar. Utskottet har därför inte heller gått med på att tillstyrka det motionsvis begärda anslaget på 8,000 kronor utan strukit ned denna summa till 5,000 kronor. Jag tror dock inte, att det kan vara tillrådligt för föreningen att inskränka på kvaliteten av den tidskrift, som föreningen utger, ty det synes vara den, som mest lockar föreningens medlemmar, och man kan befara, att om kvaliteten på tidskriften i avsevärd grad sänkes, detta kommer att medföra en minskning av föreningens inkomster i form av medlemsavgifter. Därför skulle enligt vad som från många håll har vitsordats en kvalitetssänkning på tidskriften knappast vara att tillråda.

Det är ingen tvekan om att denna gamla förening trots sin ålder har kunnat följa med sin tid på ett sätt, som är rätt anmärkningsvärt. Vi veta ju, att till

Anslag till svenska slöjdföreningen. (Forts.)

exempel försvarsutställningen i fjol och den nu pågående folkets hus-utställningen på nationalmuseum ha fått mycket stor hjälp eller anordnats av svenska slöjdföreningen. I övrigt upprätthåller föreningen i utlandet en kontakt, som har mycket stor betydelse för den svenska exporten. Det kan icke vara riktigt att nu strama åt anslagsbeviljandet så hårt, att man inte kan hålla alla de kanaler och förbindelser öppna, som i en kommande tid kunna ha stor ekonomisk betydelse, om svensk export skall kunna komma i gängorna igen.

Härtill kommer att föreningen även följer med i beredskapsföreläggningarna och där försöker att anordna arbeten såsom tidsfördriv eller nöjen för de inkallade, en verksamhet som från alla håll erkännes vara mycket förtjänstfull. Föreningen försöker dessutom vidmakthålla kontakten mellan industrien och konstantverket i landet.

Om man väger allt detta tillsammans och vet, att det måste ha en avsevärd betydelse för föreningen, det stöd, som rent moraliskt ligger i att statsbidraget inte indrages utan alltjämt utgår och föreningen på så sätt även för framtiden har statsmakternas gillande för sin verksamhet, anser jag icke, att det kan vara för staten viktigare att spara dessa 5,000 kronor än att låta föreningen få dem och fullfölja sin verksamhet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—68.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 69.

Lades till handlingarna.

Punkterna 70—78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 96, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker;

nr 100, angående anslag för bidrag till jorddelningsförrättningar m. m.;

nr 101, angående ytterligare statsbidrag för undersökning rörande reglering av vissa delar av Kalix älv i Norrbottens län;

nr 106, angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärinrättningen i Skara;

nr 107, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 108, med förslag till lag om fortsatt giltighet av maximiprislagen den 22 juni 1939 (nr 349), m. m.;

nr 110, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tillägsskatt å bensen, m. m.;

nr 113, angående anslag till överståthållarämbetet för budgetåret 1941/42;

nr 114, angående anslag till vissa undersökningar på jordbrukets område; och

nr 115, angående anslag till bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående överlåtelse på Växjö stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till läroverksbyggnaden i Växjö; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna.

*Samman-
jämningsför-
slag rörande
byggnadsarbe-
ten vid döv-
stumskolorna.*

I den till riksdagen avlätna propositionen nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, hade Kungl. Maj:t å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond föreslagit riksdagen att till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag (B) av 725,000 kronor.

Statsutskottet hade i sitt utlåtande nr 25 under punkten 17:o) på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna å tilläggsstat II för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag (B) av 725,000 kronor.

Sammanjäkningsförslag rörande byggnadsarbeten vid dövstumskolorna.
(Forts.)

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad förklarat sig anse, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, var emot andra kammaren med bifall till utskottets hemställan genom särskilt beslut godkänt den motivering, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Då de skiljaktiga beslut, vari kamrarna sålunda stannat, synts utskottet kunna sammanjämkas, hade utskottet i det nu föreliggande memorialet hemställt, att riksdagen måtte, båda kamrarna med frånträdande av sina förut i ärendet fattade beslut, såvitt de avsåge motiveringen till beslutet om anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 av ett reservationsanslag (B) av 725,000 kronor till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna, godkänna en motivering av den lydelse, som i memorialet angivits.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Joh. Nilsson* i Malmö, som likväl ej antytt sin åsikt;
- 2) av herrar *Per Gustafsson*, *Svensson* i Grönvik, *Danielsson* och *Hansson* i Rubbestad, likaledes utan angiven mening.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag har inte kunnat biträda ifrågasvarande förslag till sammanjämkning, och det av både principiella och formella skäl.

Såsom kammarens ledamöter veta, gällde meningsskiljaktigheten mellan kamrarna, då de stannade i olika beslut i detta ärende, i själva verket anslagens storlek. Det gjordes mycket klart, att detta var huvudsaken. Det förefaller mig därför vara att anstränga sammanjäkningsinstrumentet alltför hårt att försöka som i detta fall åstadkomma en sammanjämkning. I det föreliggande fallet återkommer till riksdagens förnyade prövning varken den i kamrarnas stridiga beslut ingående motiveringen eller ens något av de i samma beslut omnämnda anslagsbeloppen. Det blir sålunda, om kamrarna som jag förmodar antaga detta memorial, helt nya beslut i båda fallen, vilket enligt min mening måste strida mot gällande bestämmelser härom.

Eftersom det emellertid i detta fall gäller anslagsbeloppets storlek, borde utskottet ha framlagt ett voteringsmemorial, varefter frågan fått avgöras genom gemensam votering på vanligt sätt. Det har utskottet inte gjort, och därför har jag ansett mig böra reservera mig.

Sammanjäkningsinstrumentet har ju blivit ganska illa åtgånget under årens lopp. Riksdagen har gjort det ena avsteget efter det andra från den ursprungliga principen för sammanjämkningar, och sedan man så gjort ett nytt avsteg, åberopas detta vid ett följande tillfälle såsom prejudikat. Jag är inte alldeles säker på att man inte också i dag kommer att som stöd för sin mening peka på vissa prejudikat, som avvika från den vanliga sammanjäkningsprincipen.

Under sådana omständigheter ber jag, även om det inte kan samlas majoritet härför vid detta tillfälle, att få yrka avslag på föreliggande memorial.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren anser jag, att utskottet inte bort föreslå en sammanjämkning i detta

Sammanjämningsförslag rörande byggnadsarbeten vid dövstumskolorna.
(Forts.)

fall. Jag håller före, att alldenstund anslagsbeloppets storlek är densamma i båda kamrarnas beslut och anslaget hänför sig endast till nästa budgetår, är det icke riktigt att, såsom här föreslagits, i motiveringen lägga in en finansfullmakt, som inte är riktigt klarlagd till sin innebörd, och att ge sig till att genom en sammanjämkning bevilja en sådan fullmakt. Skall Kungl. Maj:t få en finansfullmakt, bör denna, särskilt om den icke gäller det budgetår, som anslagsbeviljandet avser, utan ett senare år, meddelas i den kläm, som riksdagen antar. Det är enligt min uppfattning icke lämpligt, att man fortsätter vidare på denna väg att stoppa in ur utgiftssynpunkt viktiga beslut eller betydelsefulla fullmakter mer eller mindre undångömda i en motivering.

Det är den ena invändningen jag vill göra. Den andra är, att sammanjämningsförslaget givetvis icke kunnat taga hänsyn till det principuttalande, som andra kammaren har gjort och i vilket det heter, att ett frångående av Kungl. Maj:ts förslag »skulle vara ägnat att medföra icke önskvärda konsekvenser av ekonomisk innebörd på andra områden inom statsförvaltningen». Detta har helt och hållet fallit bort i utskottets sammanjämningsförslag. Men en sammanjämkning, där inte hänsyn toges till båda kamrarnas uttalanden, och där det inte prutas av på den enas önskemål i gengäld för vad som uteslutes av den andras, är icke riktig, särskilt när det såsom i detta fall gäller att sammanjämka motiveringarna.

Herr talman! Då jag inte gärna ser, att utvecklingen fortsätter på en väg, som jag finner olämplig, ber jag att med denna korta motivering få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Häri instämde herr *Gustavson, John*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag tror, att flertalet ledamöter av denna kammarer har lika svårt som jag att förstå de formella betänkligheter, som här framställts mot föreliggande sammanjämningsmemorial. Såvitt jag begriper, står utskottets förslag i mycket god överensstämmelse med grundlagens föreskrift, att om kamrarna över någon fråga, där ständigt eller särskilt utskott yttrat sig, stannat i huvudsakligen eller till vissa delar olika beslut, skall utskottet söka att de olika meningarna, såvida möjligt är, sammanjämka och med förslag därom till kamrarna inkomma. När det är fråga om statsutgifter och beviljning och dylikt, skall också en sammanjämkning försökas enligt § 65 riksdagsordningen, och först om detta icke lyckas, skall man gå till gemensam votering.

Vad innebär detta sammanjämningsmemorial? Jo, i främsta rummet en kompromiss i själva den sakfråga, som här tidigare diskuterats, nämligen frågan om elevrummens storlek vid dövstumskolan i Härnösand. Såsom kammaren erinrar sig, har man varit av olika meningar, huruvida dessa elevrum skulle ha en golytta av 24, 21 eller 18 kvadratmeter. Nu har utskottet, vant som statsutskottet är vid att anlita kompromissens metod, funnit den utvägen, att då de elever det är fråga om ju inte alla äro lika gamla och följaktligen inte heller lika storväxta och utrymmeskrävande, skulle man för de yngre årsklasserna kunna bibehålla den mindre rumsstorleken i enlighet med propositionen, under det att man skulle medge Kungl. Maj:t att för de äldre eleverna göra rummen något rymligare. På grund härav har utskottet föreslagit, att riksdagen skulle lämna Kungl. Maj:t medgivande att gå utöver den föreslagna kostnadsramen med 30,000 kronor.

Förslaget om 30,000 kronor innebär ju även det en kompromiss. Första kammaren accepterade vid sin behandling av frågan statsutskottets förslag om

Sammanjämningsförslag rörande byggnadsarbeten vid dövstumskolorna.
(Forts.)

att regeringen skulle få lov att överskrida kostnadsramen med 65,000 kronor för detta ändamål. Här föreslås alltså inte ens hälften av det belopp, första kammaren ansåg skäligt.

Memorialet innehåller således förslag till sammanjämkning i de två sakfrågorna, i främsta rummet i fråga om elevrummens storlek — det är alltså inte en enbart finansiell fråga — och som följd därav även i fråga om anslagsbeloppet. Såvitt jag förstår, är detta en synnerligen rimlig sammanjämkning, och några konstitutionella hinder därför har jag inte kunnat finna. Jag tycker inte heller, att det finns något skäl att uttänja denna debatt efter den ganska långa diskussion vi för två veckor sedan hade i denna fråga, och därför ber jag nu, herr talman, att på de skäl jag har anfört få yrka bifall till det förslag som innehålles i utskottets memorial.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det föreligger en väsentlig skillnad mellan de båda reservanternas uppfattning, herr Johan Nilssons i Malmö och herr Gustafssons i Benestad. Såsom kammarens ärade ledamöter funno, var herr Johan Nilssons i Malmö motivering för hans avslagsyrkande den, att utskottet hade bort omedelbart och direkt föreslå gemensam votering, under det att herr Gustafsson i Benestad har den uppfattningen, att den tidigare motiveringen till statsutskottets förut behandlade hemställan hade bort bortfalla och att den blivande riksdagsskrivelsen endast bort innehålla det anslagsbelopp, som riksdagen enligt båda kamrarnas beslut har anvisat.

Utskottet har vid sin behandling av detta ärende strängt följt grundlagens bud. I § 63 riksdagsordningen heter det, att därest kamrarna över någon fråga, däri ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott sig yttrat, stannat i huvudsakligen eller till vissa delar olika beslut, skall utskottet söka att de olika meningarna, såvida möjligt är, sammanjämka och med förslag därom till kamrarna inkomma. Där har icke gjorts förbehåll för något slag av ärenden. Det är ett tydligt och klart åläggande för utskottet att söka åstadkomma en sammanjämkning. Detta försök har utskottet gjort, och det har också ansett sig ha lyckats därmed i det memorial, som nu framlagts till kammarens godkännande.

Det innebär en sammanjämkning beträffande dels motiveringen och dels de anslagsbelopp beträffande den totala kostnadsramen som kamrarna stannat vid.

Sakfrågan har den föregående talaren redogjort för, och jag skall inte uppehålla mig därvid. Den kostnadsökning, som första kammarens beslut skulle ha medfört, uppgick till 65,000 kronor. Sammanjämkningen går ut på att det måtte medgivas, att statsrådet företar en ny omprövning och att han skall kunna överskrida anslaget med 30,000 kronor. Jag tror, att utskottet har funnit en god och lämplig medelväg för en sammanjämkning.

Med anledning av herr Johan Nilssons i Malmö och herr Gustafssons i Benestad yttranden vill jag påpeka, att uppfattningen, att man kan genomföra sammanjämkning även när det gäller motiveringen, finner stöd i en kommentar till grundlagen, utarbetad av en särskild redaktionskommitté under ledning av förre statsministern och professorn Nils Edén, där det heter: »Emellertid kan detta tillvägagångssätt» — d. v. s. att den del av en motivering uteslutes, varom kamrarna inte blivit ense — »icke alltid komma i fråga. I allt större omfattning hava nämligen i motiveringarna införts uttalanden, som innefatta direktiv i fråga om användningen av anslag eller tillämpningen av lagbestämmelser; i riksdagsskrivelserna med begäran om utredning äro ofta direktiven för utredningen angivna i motiveringen. På grund av motiveringens

Sammanjämningsförslag rörande byggnadsarbeten vid dövstumskolorna.

(Forts.)

sålunda ständigt stegrade betydelse kan det i många fall icke komma i fråga att genom en enkel uteslutning lösa meningsskiljaktighet mellan kamrarna, utan det blir nödvändigt att genom en kompromiss åstadkomma enighet om det uttalande, varom skiljaktighet uppkommit.»

Utskottets memorial synes mig därför stå i den allra bästa samklang med grundlagens föreskrift.

Skulle emellertid kammaren förkasta memorialet, återstår, såvitt jag förstår, endast för statsutskottet att förelägga kamrarna ett memorial rörande gemensam votering. Att helt enkelt utesluta motiveringen synes mig inte vara möjligt, då nämligen motiveringen påverkar kostnadsramen för det byggnadsföretag, varom här är fråga. Det är visserligen sant, att båda kamrarna, då föreliggande ärende behandlades, anvisade samma belopp till företagets påbörjande, men motiveringen påverkar kostnadsramen för hela företaget, eftersom ytterligare anslag måste beviljas ett följande år för att fullfölja företaget. Detta framhöll också vederbörande departementschef såsom sin mening. Då det gäller statsutgifter, skall enligt § 65 riksdagsordningen gemensam votering äga rum, om icke sammanjämningsförslaget vunnit kamrarnas bifall. Den saken synes mig vara alldeles klar, att om föreliggande memorial förkastats, måste gemensam votering företagas. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om saken verkligen är av den betydelse, att en sådan omgång är nödvändig för att nå fram till ett beslut.

Jag skall inte taga upp sakfrågan, men jag vill erinra om att det ursprungliga kostnadsförslaget hade prutats ned med 780,000 kronor. Om riksdagen bifaller memorialet och Kungl. Maj:t alltså får rätt att använda ytterligare 30,000 kronor, blir i alla fall besparingen, om man utgår ifrån de ursprungliga ritningarna, 750,000 kronor. Jag undrar, om en sådan detalj, som det här är fråga om, motiverar den stora omgång, som en ny hänvändelse till utskottet om gemensam votering innebär.

Herr Gustafsson i Benestad yttrade nyss, att här förelåg en principfråga. Jag hänvisar till det utlåtande, nr 36, som vi alldeles nyss behandlade, rörande anslag till försvarsväsendet, där utskottet i inledningen särskilt understryker vikten av att samtliga byggnadsfrågor måtte remitteras till civila byggnadsutredningen för prövning. Att här skulle föreligga något slags principfråga rörande riksdagens inställning till dessa utredningsspörsmål, kan jag inte inse.

Utskottet har som sagt handlat strikt enligt grundlagens bestämmelser. Vi ha ansett en lämplig kompromiss kunna träffas i enlighet med förslaget i förevarande memorial, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till avslagsyrkandet men med en annan motivering än den, som hittills har framförts och som mest rör det formella. Jag ber att få yrka avslag, därför att jag har den uppfattningen i sakfrågan, att det högre anslaget icke bör beviljas. Samma skäl tala mot den nu föreslagna höjningen av anslaget, som för mig voro bestämmande, när det gällde det något större belopp, som diskussionen rörde sig om förra gången frågan var före.

Herr Heiding: Herr talman! Jag hade tänkt instämma i det anförande som utskottets ärade ordförande höll. Jag ber emellertid nu att få säga, att jag anser, att det sammanjämningsförslag, som här föreligger, innebär den lämpligaste lösningen av frågan. Jag kan inte inse, att man skulle vinna något på en gemensam votering, vilken, såsom utskottets ordförande framhöll, måste äga rum, om memorialet avslås.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets memorial.

Sammanjämningsförslag rörande byggnadsarbeten vid dövstumskolorna.
(Forts.)

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Jag vill endast rikta en kort replik till herr Mannerskantz.

Han yrkade avslag på memorialet icke på grund av formella skäl, utan därför att han hade en annan uppfattning i sakfrågan. Jag vill då blott erinra om att det inte är sakfrågan vi nu behandla i den betydelse, som herr Mannerskantz avsåg, utan här behandla vi frågan om huruvida kamrarnas skiljaktiga beslut på ett eller annat sätt kunna sammanjämkas. Denna sammanjämkning måste ske med bortseende från den ståndpunkt man tidigare intagit i sakfrågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandlingen varande memorialet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt memorial nr 37, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om dyrtidstillägg å blindhetsersättning, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 7 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 11 juli 1924 (nr 378) angående postgirorörelse, jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till instruktioner för riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. *Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10 måtte antaga i utlåtandet införda förslag till 1:o) instruktion för riksdagens justitieombudsman; 2:o) instruktion för riksdagens militieombudsman.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Utskottet har i sitt förslag till instruktion för justitieombudsmannen gjort ett tillägg, vars betydelse jag skall be att med några ord få belysa ur en särskild synpunkt.

Det har sedan gammalt gällt, att justitieombudsmannen har till uppgift att ägna särskild uppmärksamhet åt behandlingen av kvarhållna och häktade personer, som skola åtalas vid domstol. Nu har utskottet föreslagit, att till denna bestämmelse skall läggas något om att justitieombudsmannen också skall ha ett öga på sådana personer, som i annan ordning, d. v. s. genom administrativ myndighets beslut, bli berövade sin frihet. Jag ser med glädje denna ändring, som enligt min tanke innebär ett understrykande av att det även är andra än domstolarna, som på detta sätt ingripa i medborgarens rätt och som sålunda kunna vara i behov av justitieombudsmannens kontroll. Men jag vill egentligen inte ta fasta på denna ändring med hänsyn till dess betydelse i och för sig, utan såsom innefattande en erinran om ett förhållande av större räckvidd, som ibland synes mig bli en smula bortglömt.

Det förhåller sig ju så — icke blott i fråga om frihetsberövanden, utan även på andra områden — att det är justitieombudsmannens sak att inte endast hålla ett öga på domstolarna och med dem sammanhängande organ, utan också på de administrativa myndigheterna. Titeln justitieombudsman är missvisande, om den, som den ibland tycks göra, leder till den föreställningen, att det egentligen är rättsskipningen och de därmed sammanhängande funktionerna, som skulle vara föremål för justitieombudsmannens uppmärksamhet. Läser man justitieombudsmannens ämbetsberättelser, så kan man också ibland råka in på sådana villomeningar. I årets ämbetsberättelse finner man t. ex. vid sidan av en mångfald ärenden, som röra domstolarnas, polismyndigheternas och de exekutiva myndigheternas åtgöranden, bara några få fall, där justitieombudsmannen funnit skäl att ingripa mot missgrepp, begångna av förvaltningsmyndigheter. Detta faller så mycket mer i ögonen, då man jämför justitieombudsmannens åtgöranden med den — jag må väl säga det — överflödande mängd av erinringar, som militieombudsmannen på sitt område har funnit sig böra rikta mot de militära myndigheterna. Ingen skymt få vi t. ex. av de alldeles säregna förhållanden, som ha uppkommit nu under kristiden och som naturligtvis på mångahanda sätt ha varit av betydelse för medborgarnas rätt.

Nu vill jag mycket starkt betona, att vad jag säger icke får fattas som någon som helst kritik av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. I det hänseendet tryggar jag mig fullkomligt vid första lagutskottets efter granskning avgivna omdöme att allting är bra. Den tystnad, som jag iakttagit, kan ju bero på många omständigheter: den kan bero på att det varit utmärkt bra ställt inom förvaltningen, den kan bero på att det inte kommit in så många klagomål från enskilda personer, och den kan kanske bero på att justitieombudsmannen har

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)
gjort en del, som inte synes i ämbetsberättelsen. Jag understryker sålunda, att det icke är tal om någon kritik; men det kan å andra sidan inte vara opåkallat att nu framhålla, hur angeläget det är, att justitieombudsmännens verksamhet på förvaltningens område blir fullt effektiv.

Vi äro med rätta stolta över justitieombudsmannaämbetet. Vi äro stolta över vad det gör till vidmakthållande av medborgerlig rättssäkerhet, för rättande av fel, som blivit begångna, och till förebyggande av godtycke och orättrådighet inom vår förvaltning. Detta behov, som justitieombudsmannaämbetet har fyllt och alltjämt fyller, är minst lika starkt på förvaltningens område som på rättsskipningens. Kvantitativt sett är ju förvaltningen oerhört mycket mera omfattande än rättsskipningen. Förvaltningsorganen ha också, särskilt i våra dagar, att avgöra frågor, som kunna vara lika kännbara ur den enskildes synpunkt som någonsin rättegångsmålen, och nya former för statliga ingripanden utvecklas för var dag. En påpasslig kontroll är på dessa områden så mycket mer på sin plats, som faran för missgrepp är särskilt stor, då förvaltningen slår in på nya och förut oprövade banor, och det må väl sägas, att man a priori har skäl att antaga, att det inom förvaltningsorganen, med hänsyn till deras rekrytering, skall finnas större risker för ett bristfälligt iakttagande av lagar och författningar än hos domstolspersonalen.

Jag har naturligtvis intet yrkande, herr talman, ty vad som behövs står redan i instruktionen, men jag har trots det icke vara alldeles opåkallat att nu, då man tänker sig, att justitieombudsmannaämbetet genom vissa vidtagna reformer skall bli ännu bättre än det hittills varit, påpeka, vilka omfattande och viktiga uppgifter det har på ett område, som man kanske inte alltid tänkt på i tillräckligt hög grad.

Herr Branting: Herr talman! Jag vill gärna i anslutning till herr Herlitz' påpekanden — mot vilka jag för övrigt inte egentligen har någon invändning — framhålla några allmänna synpunkter i denna angelägenhet.

Det har jag ju sagts med historisk rätt, att vår svenska demokrati står på nationell grund, och när nu riksdagen skall stadfästa nya instruktioner för justiteombudsmannen och militieombudsmannen, som synas ytterligare stärka deras konstitutionella ställning, så vill jag liksom herr Herlitz stryka under, vilken betydelse för vår demokrati dessa ombudsmannainstitutioner ha. Meningen är ju, att svenska folket skall genom dessa riksdagens ombudsmän hålla en ständigt vakande kontroll över att vår styrelse fungerar enligt lagarna och icke blott enligt deras ordalag utan också enligt deras goda mening samt att ämbetsmännen göra sin plikt med oväld och skicklighet och att särskilt medborgarnas fri- och rättigheter väl bevaras. Bland ombudsmännens åligganden har alldeles särskilt framhållits deras uppgift att tillse, att icke någon människa i detta land berövas sin personliga frihet annat än på laga grunder. Varje tendens till rättsordningens urartning skola ombudsmännen förhindra i den mån det står i deras makt, och de skola taga emot klagomål från alla, som komma med behöriga andraganden i sådana avseenden, oavsett deras ställning, för att kontrollera att var och en får sin rätt.

Sedan jag haft tillfälle att under åtskilliga år i första lagutskottet följa riksdagens ombudsmäns verksamhet, så vågar jag nu säga, att deras ganska storstilade programmatiska uppgifter på det hela taget också ha blivit i verkligheten fullgjorda, och den tanken kommer för mig, om det inte vore lämpligt att sprida en smula större allmän kännedom om de svenska justitie- och militieombudsmännen och deras uppgift. Som jag ser saken, vore detta god propaganda för svensk demokrati, och på åtskilliga håll, inte minst i utlandet, skulle man måhända på så sätt bättre förstå vårt lagsamhälles karakteristiska

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)

beskaffenhet och vad vi här i landet mena med folkstyrd lagbunden frihet. Men naturligtvis är ändå ingen institution så fullkomlig, att den inte kan förbättras, och till nu föreliggande instruktionsförslag för riksdagens justitie- och militieombudsmän vill man alltså knyta de förhoppningarna, att därmed statsförvaltningen skall kunna under deras kontroll fortlöpa på ännu sundare och bättre sätt. Faran i all förvaltning är ju alltid, att under det att praxis blir allt mera rutinerad, kan den också bli en smula schablonartad och därmed avlägsna sig från den levande, sig förändrande verkligheten.

Vad nu beträffar riksdagens justitieombudsmans och militieombudsmans hittillsvarande förvaltning, så måste det också för dem gälla att låta sin granskning följa med och nära ansluta sig till den utveckling som har ägt rum i Sverige under de senaste decennierna. Därvid bör man kanske främst observera, att vi under denna period ha börjat tillämpa nya principer på rättskipningens område, när det gäller verkställighet av frihetsstraff. I det äldre svenska lagsamhället var det egentligen bara domstolarna, som hade att besluta i sådana frågor, och de dömde lagöverträdare till tidsbestämda frihetsstraff. Därför fick också justitieombudsmannen till en av sina särskilda uppgifter att hålla ett öga på fångarnas behandling. Nu finns lagen om ungdomsfängelse, som möjliggör omhändertagande på obestämd tid av unga förbrytare, och från domstolarna och deras verksamhet avskiljas också kontinuerligt sådana tilltalade personer, som betraktas som mindre tillräkneliga eller såsom asociala och som därför också måste inspärras på obestämd tid. I sammanhang med utvecklingen på hälsovårdens område ha vi över huvud taget att räkna med väsentligt större grupper än förut av personer som omhändertagas som sinnessjuka. Lagstiftningen angående omhändertagande av alkoholister ger andra grupper av frihetsberövade personer, lagen om samhällets barnavård kommer ofta in på känsliga problem, när det gäller den medborgerliga friheten, och den i sammanhang med kriget skärpta polisbevakningen med åtföljande lagar om nya tvångsmedel har medfört att nya grupper av personer mer eller mindre provisoriskt berövas sin frihet, misstänkta ibland för att ha begått brott och ibland kanske för att vilja begå brott. Till landet har kommit en mängd utländska flyktingar, av vilka icke så få hamna i fängelse. Allt detta har medfört, att vi i denna stund i Sveriges fängelser och anstalter av olika slag ha mycket färre fångar i gammal teknisk mening än andra personer, som ha berövats sin frihet. Då är det ju klart, att det här närmast för justitieombudsmannen har öppnat sig vida nya fält för hans granskningsverksamhet. Det är i anslutning till denna nya verklighet, som 17 § av instruktionen för justitieombudsmannen har utformats på det sättet, att han har att öva vaksam tillsyn över alla frihetsberövanden inom ramen för sin ämbetsverksamhet. I sina kommentarer till denna bestämmelse har utskottet särskilt framhållit, att hans granskningsuppgifter numera icke skola inskränka sig till domstolarna utan sträcka sig till andra myndigheter, såsom socialstyrelsen, sinnessjuknämnden, interneringsnämnden och ungdomsfängelsenämnden. Det bör kanske understrykas, att härvidlag i princip ingenting nytt är infört, men jag hoppas att justitieombudsmannen i praktiken hädanefter kommer att granska, efter vilka principer dessa sistnämnda institutioner handhava sin bestämmanderätt över människors frihet. Jag har den personliga åsikten, att uppsikt härvidlag är mera av nöden påkallad än när det gäller domstolarna, som ju ha mera klara och strikta rättsnormer att följa och som vägledas av sin stränga juridiska rättspraxis. Det är väl ostridigt, att det är större risk för godtycke, när frågor om frihetsberövande ligga i händerna på lekmän än när de avgöras av jurister.

Herr talman! Som jag ser saken, har alltså riksdagen, när den antager dessa

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)
nya instruktioner, ytterligare betonat den svenska demokratin, och detta i en tid när en sådan åtgärd har sin allmänna räckvidd.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Genom förhållandenas makt har riksdagen upplevt och upplever en nedåtgående kurva. Riksdagen har icke den maktställning och det inflytande som den tidigare haft, och detta beror på omständigheter, som vi alla väl känna till. Men detta får icke förhindra, att riksdagens ombudsmän i alla avseenden göra vad lagen och deras instruktioner ålägga dem, såsom de alltid ha gjort och såsom de måste fortsätta att göra, oavsett om riksdagen upplever en svaghetstid. Fastmer synes det mig, att om riksdagen befinner sig i en sådan period av svaghet, då så gott som all makt övergått till regeringen, det är så mycket större säkerhet för folket, om riksdagens ombudsmän göra ännu mer än tidigare för att övervaka att folkets fri- och rättigheter bevaras oförkränkta.

Vi måste också säga oss, att vår demokrati liksom hela vårt samhällssystem undergår en viss utveckling i byråkratisk riktning. Delvis är detta naturligt; i vissa avseenden är det kanske inte så naturligt och inte heller lyckligt, men det är ett faktum, och när då byråkratien sväller över alla bräddar och dess makt ökas, så är det av vikt, att riksdagens ombudsmän här ha en skärpt övervakande ställning. Det synes mig, att detta också har iakttagits i det nu föreliggande förslaget till instruktion. Vår tids maktfullkomliga centralisering av alla befogenheter kräver en sådan övervakning över hela linjen bland både de högre ämbetsmannaposterna och de lägre tjänstemannaposterna inom hela administrationen, vilket herr Herlitz tidigare betonat.

Jag skulle även vilja uttrycka min glädje över att man särskilt understrukt, att justitieombudsmannen och militieombudsmannen icke böra känna sig förhindrade att ingripa och självständigt pröva frågor, som hänskjutits till dem, därför att justitiekanslern eller ett statsråd har haft samma frågor under omprövning och kanske kommit till ett visst resultat innan riksdagens ombudsman har gjort detta. Det är då av vikt, att justitieombudsmannen och militieombudsmannen äro fullkomligt fristående och icke på minsta sätt taga hänsyn till vad rikets andra tjänstemän kunna ha kommit till för slutsats i en föreliggande sak, utan pröva den fullkomligt självständigt och oberoende.

Jag har med dessa ord velat understryka vikten av att riksdagen slår vakt om sina ombudsmän mer än någonsin och säger, att den i hög grad förlitar sig på dessa ombudsmäns plikttröhet och skicklighet och deras förmåga att fylla sina mer än någonsin ansvarsfulla uppgifter.

Herr Undén: Herr talman! Då jag har tillhört den kommitté, som sysslat med utarbetandet av dessa instruktioner, skall jag be att få uttala min tillfredsställelse över att dessa nu föreliggande till antagande av riksdagen i väsentligen oförändrat skick. De förändringar, som utskottet gjort i propositionen och i sakkunnigförslaget, äro såvitt jag kunnat finna uteslutande förbättringar.

I likhet med den föregående talaren vill också jag understryka betydelsen av 17 § i instruktionen för justitieombudsmannen angående tillsyn över alla slags frihetsberövanden. Jag kan nämna ett litet exempel, som belyser att också i vårt välordnade samhälle även utom de ordinära häktningarna och frihetsstraffen kunna förekomma fall, då en sådan tillsyn verkligen är starkt av nöden.

För några år sedan förekom det, att en utlänning, som internerats i ett fängelse i avbidan på att han skulle kunna skickas ut till sitt hemland, blev praktiskt taget bortglömd i fängelset. Han påträffades åtskilliga månader

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)

efter interneringen av någon tillfällighet. Han lär ha trivts med livet, sådant det gestaltade sig för honom, och hade inte anfört några klagomål. Men det var alltså inte i någon lagstiftning ordnat så, att det med vissa mellanrum anmäldes vilka som fortfarande sutto internerade. Förhandlingarna om medgivande från ett främmande land att få skicka honom dit hade dragit ut på tiden. Det hade inte kommit något besked. Under tiden satt han utan vidare kvar. Det infördes sedan i utlänningslagen en särskild bestämmelse om en viss frist, inom vilken sådana ärenden alltid skulle återupptagas till behandling. Men det kan ju finnas liknade möjligheter även på andra områden, och det är därför säkerligen av betydelse, att det i denna instruktion understrykes, att justitieombudsmannens kontroll gäller också andra slags frihetsberövanden än de ordinära.

Jag ber därjämte att få uttala min tillfredsställelse över det uttalande, som utskottet här gjort på sid. 6 och som har berörts tidigare i dag i anslutning till den debatt som ägde rum för någon tid sedan här i kammaren, nämligen att riksdagens ombudsmän givetvis ha sin självständiga prövningsrätt, när det gäller åtgärder mot personer, mot vilkas handlingsätt det har anförts klagomål hos vederbörande statsråd eller hos Kungl. Maj:t. Det har inte ansetts vara nödvändigt med någon särskild instruktionsbestämmelse annat än såvitt rör förhållandet till justitiekanslern, som ju är Konungens ombudsman, men det är alldeles självfallet, såsom också utskottet understrukit, att samma regel gäller i förhållande till åtgärder av vederbörande statsråd eller av Kungl. Maj:t.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag tänker inte yttra mig i själva sakfrågan. Jag begärde ordet närmast för att säga något med anledning av ett yttrande, som herr Ström fällde nyss. Jag tycker att, även om yttrandet kanske inte hör till själva saken, bör det inte stå emotsagt.

Herr Ström sade, att förhållandena hade lett till att riksdagens maktställning hade försvagats och all makt i verkligheten flyttats över till regeringen. Det är farligt och kortsynt att sprida sådana föreställningar. Det är enligt min uppfattning inte så, att riksdagens makt är mindre nu än förut, och jag tror att man vid en verkligt samvetsgrann granskning skall finna, att riksdagens makt i år är lika stor som förut, om inte större. Vad herr Ström syftar på är, att det farliga läge, vari vårt land för närvarande befinner sig, har nödvändiggjort en koncentration av styrelsen på det sätt som vi alla känna till i den nationella välfärdens och den nationella självbevarelsens intresse. Riksdagen är i mera intim kontakt med regeringen än förut, och regeringen befinner sig i mera intim kontakt med riksdagen. Regeringen är mer än någonsin, icke minst på grund av att det är en samlingsregering, ett uttryck för riksdagens och hela folkets vilja. Riksdagen har, kan man måhända säga, delegerat en del av sin makt till regeringen, men när riksdagen har möjlighet att vilken stund som helst återtaga denna delegerade makt, finns det ingen anledning att framställa saken så, att riksdagens makt har nedgått. Att riksdagen i ett sådant läge som nu råder har delegerat en del av sin befogenhet till regeringen, är icke detsamma som att riksdagen har blivit mindre myndig och maktmedveten.

Den svenska demokratien står just nu inför ett kraftprov. Den har samlat sig, och den är medveten om det ansvar som vilar på den. Att det finns en samklang mellan regering och riksdag av helt annat slag nu än förut, det är inte ett uttryck för en mindre makt, utan för ett större ansvar, men också för en större livsvilja, och inte motsatsen.

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)

Jag har ansett, att jag behövde säga dessa få ord därför att det som herr Ström yttrade i början av sitt anförande tydligen icke är uttryck bara för hans uppfattning utan för en i pressen och även bland folket rätt spridd mening, att riksdagen verkligen befinner sig i en dekadensperiod, en period som inte bara är av övergående natur, utan som har utsikt att kunna fortleva även i framtiden. Den uppfattningen är oriktig, och därför bör den motsägas, varje gång den höjer sin röst, även i den svenska riksdagen.

I detta anförande instämde herr *Heüman*.

Herr **Ström, Fredrik**: Jag måste beklaga, att jag inte kan dela herr andre vice talmannens uppfattning. Det är enligt mitt förmenande så, att riksdagen verkligen har, sakligt sett, mindre att säga till om nu än den hade under gångna tider. Detta är beroende på de förhållanden, som jag nyss betonade. Men man kan inte komma ifrån, att riksdagens inflytande över ärendena nu är mindre än tidigare.

Jag skall, eftersom jag väl är skyldig att lämna någon motivering för min mening, peka på hur svårt det är att kunna uppnå någon ändring i propositioner, som framläggas. Det anses numera att propositionerna böra obeskrurna antagas av riksdagen, och det vållar en förfärlig uppståndelse i kamrarna, när det blir någon ändring i propositionerna, även om denna är av ganska ringa innebörd. Vi ha nyss haft den här historien med frågan om dövstumskolan i Härnösand — den gällde en förhållandevis mycket ringa fråga och en ganska ringa summa också — men med vilken våldsam kraft kastade sig inte regeringen i elden för att även här i *alla* avseenden propositionen skulle bärgas! Jag har aldrig tidigare varit med om, att riksdagen inte haft möjlighet att kunna i detaljer rubba på förslagen utan att detta av dem, som hävdad regeringens ställning, någonsin skulle ha upptagits såsom ett tecken på misstroende mot regeringen. Det är *en* sak, som man kan erinra om.

Vi kunna också erinra om, att vi nu mycket mera sällan få mottaga några redogörelser för viktiga, stora frågor, som riksdagen borde ha kunskap om. Detta uppfattas av riksdagsledamöterna som om man inte ansåge det vara nödvändigt att riksdagen i sin helhet kände till frågorna. Den omständigheten, att vi nu ha en samlingsregering, får väl enligt mitt förmenande inte leda dithän, att regeringen blir en allom bjudande myndighet, som riksdagen bara har att följa i vått och torrt, utan den är en samlingsregering, som är nödvändig på grund av de utrikespolitiska förhållandena, men den borde väl ändock få finna sig i att riksdagen även i detaljer granskar förslag från regeringen och att riksdagen kräver att få kännedom om regeringens ställning till viktiga frågor av olika natur.

Jag måste också säga, att en viss minskning i riksdagens maktställning torde ligga däri, att riksdagen måst och ansett sig böra gå med på förslag med avseende å beskärning av grundlagarna i viktiga punkter, där faktiskt riksdagen har varit oerhört tveksam och i flera avseenden närmast från början varit böjd för att avvakta och att inte gå in på så vittgående ändringar som sedermera ha vidtagits. Men när riksdagen likväl har böjt sig på vissa punkter, har den enligt min tanke gått för långt i tillmötesgående såsom i fråga om revision av grundlagarna. Jag tror att det är en sak, som man inte får förbise och som riksdagen gör klokt uti att inte förbise.

Det är enligt min åsikt en styrka för samlingsregeringen, om riksdagen är fri och självständig och känner sig obunden. Riksdagen kan måhända stödja regeringen i allt väsentligt, men den bör inte bli ansedd mera som ett bihang till regeringen än som en kontrollerande och opinionsbildande myndighet.

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)

Herr Schlyter: Herr talman! Under debatten har inte förekommit någon-
ting, som kan ge anledning till någon erinran eller något svar från utskottets
sida. Med tacksamhet har man haft anledning att mottaga de erkännanden, som
lämnats från olika håll, för vissa av utskottet framlagda förslag i detta
ärende. Utskottet har fattat sin uppgift i fråga om instruktionerna för justitie-
ombudsmannen och militieombudsmannen såsom i någon mån avvikande från
den vanliga vid granskningen av propositioner ifrån Kungl. Maj:t. I detta fall
gäller det ju instruktioner för riksdagens egna funktionärer, för vilkas detalj-
bestämmelser utskottet och riksdagen få anses bära ett större ansvar än Kungl.
Maj:t. Jag är särskilt tacksam för det uttalande, som de sakkunnigas ordfö-
rande, herr Undén, här gjorde, då han sade, att han fann de av utskottet förel-
slagna ändringarna i de sakkunnigas förslag vara uteslutande förbättringar.

När jag nu har begärt ordet, herr talman, är det endast för att understryka
en punkt, som av flera av talarna här förut har berörts, och vid vilken utskottet
har fäst ett särskilt avseende; den gäller justitieombudsmannens granskning
och tillsyn över de administrativa frihetsberövandena.

Det har ju skett en märklig utveckling på detta område under de senaste
decennierna här i landet. Förut gällde genomgående, att domstolarna dömde
till strängt tidsbestämda frihetsstraff. Det var så noga med antalet dagar, som
vederbörande skulle hållas i fängelse, att en viktig uppgift för justitieombuds-
mannen har ansetts vara att granska de s. k. fångförteckningarna, vilka före
honom granskats av hovrätterna, och där det gällt att tillse, att ingen till fäng-
else eller straffarbete dömd får sitta en enda dag längre än vad domen inne-
håller. Nu ha vi i stor utsträckning övergått till någonting, som man samman-
fattningsvis kan kalla för obestämda domar. Domstolens inflytande på tids-
längden för den dömdes frihetsberövande har skjutits i bakgrunden, och de
verkställande organen ha fått mera att säga till om på detta område. Vi ha
länge haft en med obestämd dom jämförilig anordning i den tvångsuppföstran
av de ungdomliga lagöverträdarna som förekommer såsom ersättning för straff
— den gäller ungdomar upp till 18 års ålder, och den kan möjligen sägas ligga
mera på uppfostringens än på det straffrättsliga skyddssystemets område. Men
härunder förekomma frihetsberövanden på obestämd tid i olika former, näm-
ligen ungdomsfängelse för ungdomliga lagöverträdare i åldern 18—21 år, för-
varing i särskild vårdanstalt för vissa s. k. förminskat tillräckneliga förbrytare,
internering i säkerhetsanstalt för de farliga återfallsförbrytarna samt straffri-
förklaring för de abnorma brottslingarna — det sista en reaktionsform som av
många betraktas såsom en allvarligare form av frihetsberövande än de direkt
å dömda förvaringsformerna. I alla dessa fall har det i stor utsträckning över-
lämnats åt de verkställande organen att bestämma tidslängden för frihetsberö-
vandets. Som vi veta, innebär det att en ung man dömes till ungdomsfängelse,
att det verkställande organet i fall av behov, när anledning härtill föreligger,
kan kvarhålla vederbörande på anstalt och sålunda beröva honom friheten i
ända upp till fyra års tid, och detta ofta för relativt obetydliga rättskränk-
ningar. Vid förvaring och internering, som kan innebära ett tillvaratagande
på livstid av vederbörande, är det interneringsnämnden som bestämmer, vid
vilken tidpunkt utskrivningen på prov lämpligen kan äga rum, och vid straffri-
förklaringen är det sinnessjuknämnden som övervakar, när frihetsberövandet
kan upphöra.

I alla dessa fall har utskottet ansett det vara av synnerlig vikt att ifrån
något från det verkställande organet fullt fristående och av administrationen
oberoende håll en allvarlig och omsorgsfull granskning av principerna för
frihetsberövande och utskrivande ägde rum. Utskottet, som ju självt under de
senare åren medverkat vid tillkomsten av alla de lagar, som äro eller bliva till-

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)
lämpliga på området, har också funnit det särskilt angeläget att en verklig kontroll över dessa lagars tillämpning kommer till stånd, då det kan riskeras, att den obestämda domen genom begångna missgrepp i enstaka fall skulle kunna komma i misskredit hos allmänheten. Det förhåller sig ju på det sättet att de befogenheter, som dessa lagar ge de olika utskrivningsorganen i fråga om bestämmandet av tidslängden för kvarhållandet, måste i de särskilda fallen tillämpas enligt vissa av dem själva uppställda principer, vilkas riktighet alltså mycket väl kan av justitieombudsmannen göras till föremål för prövning, liksom han sedermera i de särskilda fallen kan tillse, huruvida principerna riktigt tillämpats.

Herr talman! Jag behöver inte uppehålla mig längre vid denna sak. Jag har med dessa ord endast velat ge uttryck åt den förhoppningen, att justitieombudsmannen kommer att uppfatta instruktionen och utskottets uttalanden på denna punkt såsom uttryck för en positiv önskan hos riksdagen att han skall inrikta sig på denna gren av sin verksamhet med ett alldeles särskilt intresse.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Jag vill inte förlänga diskussionen med herr Ström, men jag vill i alla fall ge uttryck åt den uppfattningen, att det han hade att anföra till förmån för sin mening om en tilltagande maktlöshet hos riksdagen var av ganska svävande karaktär. Några av hans exempel tyckte jag till och med talade i motsatt riktning, t. ex. det om anslaget till skolan i Härnösand, i vilken fråga ju riksdagen lyckades genomföra en revision av regeringens förslag.

Att regeringen skulle ha genomdrivit några grundlagsändringar här i strid med någon allmän mening inom riksdagen, vågar jag också bestrida. Jag vågar till och med påstå, att dessa grundlagsändringar, i den mån de blivit genomförda, äro uttryck för en allmän uppfattning inom riksdagen.

Men det är klart, att en regering, som omfattar åtminstone de större partierna i riksdagen, har en betydande möjlighet att göra sin vilja gällande, och att regeringen slåss för sina ståndpunkter, anser jag inte vara något fel eller något brott mot demokratien. Det är farligt, att riksdagen själv uppfattar denna situation såsom ett uttryck för sin egen maktlöshet, vi böra tvärtom in i bleka döden hålla på att denna situation är ett uttryck för landets och riksdagens livsvilja.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Det har under debatten sagts mycket om angelägenheten av att justitieombudsmannen övervakar de fall, då någon berövats friheten genom ingripande av administrativ myndighet, och jag ansluter mig till fullo till allt vad som i det hänseendet yttrats. Men jag vill till sist ändå ha betonat, att denna angelägenhet bara är en liten del av spörsmålet. All rättfärdighet är ingalunda uppfylld därmed att justitieombudsmannen ägnar sin uppmärksamhet åt *dessa* former av ingrepp i medborgares rätt. Förvaltningsmyndigheterna ha på mångahanda andra sätt möjlighet att kränka medborgarnas rätt: de ha det, då det gäller att avkräva medborgare pengar, då det gäller att dela ut understöd och bidrag av olika slag, de ha det, då det gäller att ge och vägra tillstånd — vilket t. ex. förekommer i oerhört stor omfattning inom jordbruksregleringen och på näringslivets områden i övrigt — detta bara för att nämna några få exempel. För mig framstår såsom kanske det väsentligaste, att justitieombudsmannen ägnar uppmärksamhet åt allt detta, och jag skulle beklaga, om han möjligen förleddes av det särskilda intresse, som har ägnats åt frågorna om frihetsberövandet, att föreställa sig, att det enligt riksdagens mening vore tillfyllest att han ägnade sin uppmärksamhet åt den sidan av den administrativa verksamheten.

Ang. justitie- och militeombudsmännens instruktioner. (Forts.)

Herr Linderot: Herr talman! Då denna fråga om instruktionerna för riksdagens ombudsmän här blivit anledning till utvecklandet av en debatt rörande riksdagens nuvarande ställning såsom statsmakt, vill jag bidra till denna diskussion med ett par ord.

Det har av herr Ström anförts, att riksdagen skulle befinna sig i ett slags förnedringstillstånd, varför riksdagens ombudsmän böra ha så mycket större anledning att noggrant fullgöra sina ämbeten. Emot detta har herr andre vice talmannen, som ju bekläder den viktiga funktionen att vara ledare för den socialdemokratiska gruppen i första kammaren, gjort starka invändningar. Jag tillåter mig, herr talman, att göra några kommentarer till denna diskussion.

Vilka äro de väsentliga frågor, som i dag bekymra det svenska folket och som väl borde komma till uttryck i den svenska riksdagen och i dess verksamhet? Jo, såvitt jag förstår, är det väl frågorna om bevarandet av freden, neutraliteten, den nationella oavhängigheten — att hålla landet utanför kriget! Det är det ena komplexet av frågor, som hör till landets utrikespolitik och naturligtvis också till den inre politiken. Det andra stora komplexet av frågor, som bekymrar svenska folket och sålunda också borde bekymra riksdagen, är folkförsörjningsfrågorna — hur svenska folket under detta krig, som synes bli allt mer omfattande och således för Sveriges del, även om Sverige kan hålla sig utanför kriget, kommer att bli allt mer kännbart, hur Sveriges folk under denna tid, säger jag, skall kunna klara sin folkförsörjning, sin folkstams bestånd och hålla dess livsföring på en rimlig nivå.

Jag vill fråga alla de ärade kammarledamöter, som äro här närvarande: behandlar riksdagen dessa två stora komplex av frågor, som dominera svenska folkets bekymmer? Eller behandlar riksdagen inte dessa frågor? Man säger, att man icke kan svara ja eller nej — man behandlar ju en del, i ena fallet det och i andra fallet det — men om vi se på saken i stort, mina herrar, så kunna ni med gott samvete svara, att riksdagen inte behandlar folkförsörjningsfrågorna och att riksdagen inte behandlar freds- och utrikespolitiska frågor.

Sålunda har herr Ström rätt.

När herr Ström sedan väljer sina exempel olyckligt, herr andre vice talman, och talar om att propositionerna inte bli ändrade, även om riksdagen skulle önska ändra dem, är det ju endast ett olyckligt valt exempel så tillvida att riksdagen ju ännu har en viss möjlighet till ändringar genom att välja in sådant folk i utskotten, som våga ändra en proposition.

Jag vill emellertid utvidga vad herr Ström sålunda sagt för att på så sätt rikta uppmärksamheten på dessa ting — jag skall dock inte gå utanför ramen av debatten, herr talman, fastän jag erinrar om en sak, som skett tidigare i dag. Den hör till frågan om riksdagens ställning såsom statsmakt i dag.

Här har landets utrikesminister i dag besvarat en interpellation av herr Wagnsson, mycket känd och framskjuten politiker och ledamot av första kammaren. I denna interpellationsfråga förekom, att herr Wagnsson formulerade en utrikespolitisk tes av den allra största räckvidd för Sveriges land och folk och av den allra största räckvidd för landets utrikespolitik. Herr Wagnsson trodde sig nämligen tala å hela kammarens vägnar, när han förklarade, att Norges sak är vår. Det var en utrikespolitisk tes av den allra största räckvidd för Sverige, eftersom den kan ha avgörande betydelse för Sveriges utrikespolitik. Denna tes framlade herr Wagnsson i närvaro av landets statsminister och landets utrikesminister utan att riksdagen fann anledning att diskutera den. Man gick ifrån denna fråga utan att någon egentligen ansåg det vara av intresse att bemöta den eller att instämna i den. Jag tar nu inte upp själva sakfrågan, därför att det skulle inte vara tillbörligt — jag vill inte diskutera den, och jag uttalar därför själv, herr talman, naturligtvis inte någon mening

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)
om själva sakfrågan — men när man här i riksdagens första kammare under allmänt instämmande formulerar utrikespolitiska teser, som ha ödesdiger avgörande betydelse för Sveriges politik och för bevarandet av Sveriges fred och neutralitet o. s. v., är icke detta ändå en bekräftelse på att herr Ström har rätt, när han passar på att vid behandlingen av förslagen till instruktioner för riksdagens ombudsmän understryka, att man bör se till att inte den andra statsmakten sjunker ned till att bara gå omkring och bära sigillet åt den första statsmakten? Jag tror att det är riktigt att påpeka detta, och jag har inte kunnat åhöra denna replikväxling mellan herr andre vice talmannen och herr Ström utan att också göra dessa kommentarer till själva frågan. Att sedan herr andre vice talmannen i mångt och mycket har rätt, kan jag för att inte bli missförstådd mycket väl medge, ty det är ju alldeles klart att det är en mängd föreliggande alldeles exceptionella omständigheter, som göra, att man kanske inte vid varje tidpunkt här diskuterar utrikespolitik, eller att man inte här kan gripa in i alla möjliga frågor rörande folkförsörjningen, utan att en mängd ting måste överlåtas till regeringen och till administrativa organ etc. Allt detta har naturligtvis herr andre vice talmannen rätt i, men det upphäver dock inte det riktiga i vad herr Ström här har sagt, nämligen att i många frågor, som gälla viktiga avgöranden, riksdagen för närvarande håller på att avskaffa sig själv.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag vill inte kasta mig in i den föga fruktbringande debatten mellan de senaste talarna angående riksdagens makt i dessa dagar, men jag kan helt kort instämma i vad som här förut sagts, att tillvaron av ifrågavarande båda ämbeten är en av grundpelarna för hela vårt nationella demokratiska samhällsskick.

Varför jag här tar till orda är för att uttala en tillfredsställelse över militieombudsmannens nyss tagna initiativ till omorganisation av våra fältkrigsrätter.

Jag förmodar, att jag av grundlagen är förhindrad att närmare utveckla mina synpunkter, vilket jag eljest gärna skulle ha velat göra, men jag tror att envar, som med uppmärksamhet och eftertanke har studerat militieombudsmannens berättelser, nog skall ge mig rätt i att en omorganisation av dessa fältkrigsrätter är starkt av behovet påkallad.

Jag vill därför endast i korthet hemställa till herr justitieministern att ägna denna fråga sin synnerliga uppmärksamhet och helst skyndsamt inkomma med förslag.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 2.

Herr Brandt: Herr talman! Jag har beskedligt väntat med att yttra mig, tills instruktionen för MO skulle behandlas, men herr Ekströmer anser tydligen, att man kan prata om fältkrigsrätter i samband med JO, och herr Linderot tycks anse, att man kan resonera om allt mellan himmel och jord i samband med JO:s instruktion!

För fjorton dagar sedan tillät jag mig — det var den gången, då första lagutskottets utlåtande i anledning av granskningen av JO:s och MO:s ämbetsförvaltning behandlades — att ta till orda för att beröra ett par fall, då MO enligt mitt förmenande hade förfarit oriktigt. Utskottets ordförande sade då

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)

med rätta, att saken var uppmärksammasad, och han tyckte, att diskussionen kunde uppskjutas till i dag. Så blev det ju också.

Nu har emellertid frågan redan blivit berörd. Herr Undén gick in på den samma, ävenså herr Ström. Jag uttalar min stora tillfredsställelse över den utformning, som första lagutskottet givit motiveringen till ifrågavarande paragrafer såväl i JO:s som MO:s instruktioner. Jag tillåter mig emellertid fästa uppmärksamheten på ordalydelsen av den nya § 10 i utlåtandet på sid. 23. Man har i någon mån ändrat den gamla ordalydelsen. Vid sidan av § 10 står den gamla § 11. I den nya paragrafen står det, att om justitiekanslern för sin del lämnat utan avseende o. s. v., utgör detta icke hinder för MO att likväl taga upp saken. I den gamla paragrafen stod det, att om justitiekanslern lämnat anmäld klagan utan avseende, »*åligge*» det MO »att giva den klagande det lagliga biträde, som omständigheterna påkalla». Avsikten är säkerligen inte, att ändringen skall innebära någon skillnad i sak. Men jag vill erinra därom, att när det i den instruktion, som i alla fall gäller ännu i dag, står uttrycket »*åligge*», blir MO:s underlåtenhet att ingripa eller självständigt pröva ifrågavarande fall mera uppseendeväckande. Här är visserligen efter orden tal bara om justitiekanslern, men utskottet säger, att »i analogi härmed gäller» o. s. v. Jag understryker den kategoriska formen »*gäller*», ty utskottet skriver inte »*torde få anses gälla*». De bägge ombudsmännen ha således både rätt och plikt att fritt bedöma klagomål, som lämnats utan avseende av regeringsledamot. Detta uttalande i motiveringen på sid. 6 har gjorts med anledning av de två fall, som jag förde på tal den 19 februari. Man må heller inte glömma, att det kanske var en ren händelse, att lagutskottet vid sin granskning uppmärksammade dem. Hade man inte rekvirerat in akta och fått dem på bordet, skulle man inte heller få se denna egendomliga formulering från MO:s sida, där han säger, att han med hänsyn till att försvarsministern för sin del inte funnit frågan föranleda någon åtgärd själv inte ingick på någon saklig prövning.

Det är således mycket betydelsefullt, att frågan kommit fram, och jag anser också, att det varit viktigt att man i någon mån redogjort för själva rättsfallen för att man skall känna bakgrunden till det hela, när man läser utskottets motivering.

När nu MO underlät att göra någonting och man har anledning antaga, att han verkligen skulle ha ingripit, därest icke försvarsministern hade kommit med sitt prejudicerande uttalande, så står det beklagliga faktum kvar, att klagandena i båda fallen inför allmänheten och inför de militära myndigheterna synas ha varit ute i oträngt mål. De ha icke fått rätt, fastän de haft rätt, och jag anser, att MO:s underlåtenhet, trots hans berömliga gärningar i övrigt, som jag tillät mig understryka förra gången, varit så pass anmärkningsvärd, att man verkligen i rätta sammanhanget — vid granskningen av ämbetsförvaltningen — borde ha gjort formell anmärkning. Nu har man valt denna andra väg, som är mildare och lindrigare, och det må vara hänt, när saken kommit fram i alla fall. Då nu riksdagen, som redan fattat beslut rörande JO:s instruktion — det gäller även motiveringen — strax fattar beslut rörande den nya instruktionen för MO med tillhörande motivering, har riksdagen liksom utskottet, eftersom de känna till fallen, därmed uttalat sitt klara ogillande av MO:s förfaringssätt. Jag anser det vara viktigt, att detta blir tydligt fastslaget i riksdagens protokoll.

Herr Schlyter: Herr talman! Herr Brandt har gjort en erinran mot den föreslagna redigeringen av 10 § i instruktionen för MO. På den punkten har utskottet följt de sakkunnigas förslag, som var avsett att utgöra en ren redige-

Ang. justitie- och militieombudsmännens instruktioner. (Forts.)
ringsförbättring av texten utan någon som helst ändring i sak. Om herr Brandt, som enligt ledamotsförteckningen varit närvarande vid detta ärendes prövning i utskottet, liksom vid justeringen av utlåtandet, inom utskottet hade bragt saken på tal, skulle vi ha diskuterat den där. Jag tycker inte, herr talman, att den är av tillräcklig vikt för att tagas upp som en ny angelägenhet här i kammaren.

Herr Brandt: Herr talman! Jag har samma uppfattning som utskottets ärade ordförande, att rent sakligt är det inte fråga om någon ändring. Jag har bara lagt märke till ordet »åligge» och anser att det rent formellt, språkligt, ligger mera i detta ord än i det uttryck, som finnes i den nya paragrafen: »utgöra detta icke hinder» etc.

Jag anser mig böra lämna denna upplysning för att det inte skall uppstå något missförstånd. Jag är fullkomligt nöjd med den nya lydelsen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 213 och 215 §§ lagen den 25 maj 1917 (nr 257) om försäkringsrörelse;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av konkurslagen;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1941/42 m. m.; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. dyrorts-
graderingen
av folk-
pensionerna.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 december 1940 dagtecknad proposition, nr 4, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Härigenom förordnas, att den för åren 1938—1941 gällande indelningen i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering skall äga förlängd giltighet till och med utgången av år 1943.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningsamling.

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 173 av herr *John Gustavson* m. fl. och motionen i andra kammaren nr 232 av herrarna *Gardell* och *Mattsson*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära, att i samband med den förestående omprövningen av andra delar av dyrortsgrupperingsproblemet även upphävandet av ortsgupperingen av folkpensionerna såsom en konsekvens av dyrortsgrupperingssystemets avskaffande måtte tagas under övervägande ävensom att åtgärder i sådant syfte snarast måtte vidtagas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»De fortlöpande förskjutningar i levnadskostnaderna, vilka äga rum såsom en följd av det nu pågående kriget, måste enligt utskottets mening medföra, att någon ny indelning i ortsgupper enligt lagen om folkpensionering icke för närvarande kan genomföras. Utskottet biträder med hänsyn härtill det i propositionen framlagda förslaget, att åt den nu gällande indelningen skall givas förlängd giltighet intill utgången av år 1943.

Den i motionerna I:173 och II:232 berörda frågan om upphävande av folkpensionernas dyrortsgruppering utgör en del av det större spörsmålet, huruvida en dyrortsgruppering i olika hänseenden över huvud taget bör bibehållas eller icke. Enligt utskottets mening torde ifrågavarande spörsmål i sin helhet icke böra upptagas till närmare övervägande förrän pridförhållandena uppnått en större stabilitet, så att erforderliga ekonomiska undersökningar på längre sikt kunna verkställas. Då emellertid pridförhållandena på grund av krisläget allt fortfarande kunna komma att undergå betydande förskjutningar, anser utskottet, att frågan om dyrortsgrupperingens berättigande icke för närvarande bör göras till föremål för utredning. Utskottet finner sig med hänsyn härtill icke kunna tillstyrka bifall till det i motionerna framställda yrkandet.

Utskottet vill emellertid erinra, att enligt vad utskottet inhämtat socialvårdskommittén har för avsikt att till prövning upptaga frågan om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av folkpensionerna. Därvid kunna de i motionerna berörda omständigheterna, i den mån de böra inverka på frågan om folkpensionernas storlek, komma att vinna erforderligt beaktande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionerna I:173 och II:232 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Holstenson*, vilken på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om utredning och snara åtgärder för dyrortsgrupperingens avskaffande för beredande av rättvisare förhållanden i detta hänseende.

Herr Holstenson: Herr talman! Jag har till det föreliggande utskotts-
betänkandet avgivit en reservation och ber att få anföra några motiv för denna min uppfattning.

Först vill jag vända mig mot själva det system av dyrortsgrupperingar på olika områden och av olika art, varigenom städer och tätbefolkade orter tillförsäkras fördelar, som icke komma bygdernas folk till del. Det är fråga om ortsgupperingen av familjebidragen vid kommunal och statlig beskattning

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

liksom om de statsanställdas löneförmåner. Därtill ha även anknutits löneavtal på olika områden av enskild verksamhet.

Under förra året tillkom också en orättvis ortsgradering av understöden åt familjemedlemmar till de i militärtjänst utkallade, som väckt mycken bitterhet bland landsbygdens söner, då de sett sina närmaste behandlas sämre än kamraterna från staden.

Till detta kommer även, utom annat, dyrortsgrupperingen av tilläggs pensionerna åt de gamla. Det måste sägas ifrån, att hela detta system av orättvisor i hög grad upprör rättskänslan inom vida kretsar på landsbygden och överhuvud taget i landsorten.

Det blir med vart år allt flera som finna det upprörande, att de som ha de högsta inkomsterna också skola ha de högsta bevillningsfria avdragen. Man har även svårt att förstå det rimliga i att medan folk gör ansträngningar för att söka sig till platser i städerna och komma bort från landsbygden, skall ett lönesystem införas och alltmer utbyggas, som just gynnar de orter till vilka alla vilja flytta.

På liknande sätt är förhållandet i fråga om folkpensionerna. Den godtyckliga avgränsningen mellan olika kommuner, som medför att personer som exempelvis handla i samma handelsbod och i övrigt ha likartade levnadsvillkor skola få olika pensioner, ger för den enskilde en mångfald av exempel på detta system. Jag missunnar ingen av de gamla att genom folkpensionerna erhålla en ofta välbehövlig hjälp, men jag reagerar mot den orättvisa klassindelningen i fråga om orter och människor, som medför att landsbygdens gamla tillbakasättas och missgynnas.

En socialdemokratisk riksdagsman anförde vid behandlingen av frågan om dyrtidstillägg åt folkpensionärerna: »När jag nu gör en sammanfattning av dessa prisuppgifter, finner jag, att för *sju* olika varuslag ligga priserna lika högt på båda platserna, för *tre* varuslag äro priserna högre i Stockholm, under det att priserna för icke mindre än *fjorton* varuslag ligga högre i Grängesberg än i Stockholm.

Jag skall såsom stickprov ur listan anföra skillnaden i priserna på en del varuslag. Om jag då först tager grovt spisbröd, är priset på detta lika högt på båda platserna, men för det något finare spisbrödet är priset 3 öre per kilogram dyrare i Grängesberg än i Stockholm. För rågmjöl är det samma pris på båda platserna, men rågsikt är 1 öre och vetemjöl 2 öre dyrare per kilogram i Grängesberg. Ärtor stå i samma pris på båda platserna, medan risgrynen däremot äro 10 till 14 öre dyrare i Grängesberg än här. För bitsocker är priset 1 öre och för strösocker 2 öre högre i Grängesberg än i Stockholm. På köttvaror är det genomgående högre pris i Grängesberg. Steken är t. o. m. 40 öre dyrare. De allra läckraste bitarna, filén, betingar emellertid ett betydligt högre pris här i Stockholm. Men köttfilé är ju inte precis någon mat för folkpensionärer, och vi behöva väl knappast räkna med dylik mat i detta sammanhang.

Bräckkorv är ju mera att betrakta som mat för pensionärer, och den är 10 öre dyrare i Grängesberg än i Stockholm. Ägg är 7 öre dyrare. Margarinet är det samma pris på å båda platserna, men smöret är 5 öre dyrare i Grängesberg.»

Dessa argument rikta sig, som var och en förstår, lika mycket mot hela ortsgrupperingssystemet som mot den orättvisa indelningen av dyrtidstilläggen till folkpensionärerna.

Redan i samband med behandlingen av denna fråga om dyrtidstilläggen påpekades, att såsom en konsekvens av den statliga prisregleringspolitiken och med hänsyn till övriga förhållanden med samma giltighet på olika orter den

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

fördyring, som kommer till stånd, har ett starkt drag av likformighet över hela landet. Någon ansats att ortsguppera maximiprisen eller normalprisen har ännu icke kommit till synes inom vårt kommissionsväsende. Tvärtom går prisutvecklingen som nämnts snarast i rakt motsatt riktning. Detta innebär en påtaglig tendens till att olikheterna i levnadskostnaderna, i den mån som dessa varit för handen, för var dag förminskas eller utjämnas. I vart fall måste man säga sig, att man har svårt att följa med utskottets resonemang, när det synes vilja anföra denna statligt reglerade prisutveckling som ett skäl emot att nu upptaga till behandling frågan om dyrortsgrupperingen i allmänhet och om ortsgupperingen av folkpensionerna i synnerhet. Vilka faktorer skulle verka i riktning att utforma denna fördyring olika för de olika orterna? Eller vill verkligen utskottet på allvar uttala misstroende mot statsmakternas möjlighet eller förmåga att åstadkomma den hittills avsedda jämna och likformiga pridförskjutningen? Vilka skäl skulle enligt utskottets mening tala för att den fortlöpande förskjutningen av levnadskostnaderna, varom i utlåtandet talas, just skulle följa de vägar som utstakats av den statliga dyrortsgrupperingen?

Jag skulle vilja fråga när man tror att den större stabilitet i fråga om pridförhållandena, varom utskottet talar, skall komma, och hur det under tiden skall gå med den hittillsvarande, på invecklade beräkningar grundade ortsgupperingen. Icke torde den bliva rättvisare av sig själv.

För min del vill jag icke vara med om en sådan politik med armarna i kors, då jag är övertygad om att den pågående pridförskjutningen på grund av de statliga regleringsåtgärderna och av andra skäl är så pass likformig för hela landet, att den gör den nuvarande ortsgupperingen med var dag allt orättvisare.

Med hänsyn härtill motsätter jag mig frågans vidare förhalande samt yrkar bifall till den av mig till utskottets yttrande fogade reservationen om snara åtgärder för åstadkommande av ett bättre tillstånd.

Herr Tamm: Herr talman! Då andra lagutskottets ordförande tyvärr är förhindrad att närvara här i dag, skall jag försöka att i korthet klarlägga den ställning, som utskottet har intagit till de spörsmål, vilka herr Holstenson här har berört. Jag vill då först bara understryka, att vad vi här behandla inte egentligen är hans motion, utan i främsta rummet en proposition, som går ut på att den nuvarande dyrortsgrupperingen för folkpensioneringen skall räckta till och med utgången av år 1943. Jag skall återkomma till anledningen till detta, sedan jag först något litet berört herr Holstensons motion och meddelat några av densamma föranledda reflexioner.

Det förhåller sig ju så, att under de senaste åren både inom och utom riksdagen framstötter ha gjorts i olika former och vid olika tillfällen mot den s. k. dyrortsgrupperingen. I dag behandla vi en del av denna dyrortsgruppering och en dylik framstöt mot densamma, nämligen när det gäller folkpensioneringen. Det finnes motioner här i riksdagen, som rikta sig mot även andra delar av denna dyrortsgruppering, men i andra avseenden. Det kan ju förefalla märkvärdigt, att en av dessa motioner remitterats till bevillningsutskottet, medan andra lagutskottet fått behandla denna, men det är en sak, som man inte kan göra något åt i detta sammanhang.

Håller man sig emellertid till motiveringen i denna motion, så kan man inte förvåna sig så mycket över det missnöje, som den nuvarande ordningen har framkallat på många håll. Det har framhållits — och herr Holstenson har gjort det här också — att man helt enkelt anser, att dyrortsgrupperingen tillkommit för att, som det ordagrant säges, »tillförsäkra städer och tätbefolkade orter fördelar, som landsbygdens folk inte får». Ja, det är naturligtvis så,

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

herr Holstenson, att detta resonemang bygger på en uppenbar missuppfattning. Innan man ger sig in på att diskutera frågan om dyrortsgrupperingens berättigande överhuvud taget, måste man söka göra klart för sig dyrortsgrupperingens verkliga innebörd och syfte och söka klarlägga begreppet ordentligt. I korthet torde det kunna ske på följande vis.

Det finnes ju många dyrortsgrupperingar. Jag skall som exempel välja dyrortsgrupperingen för tjänstemannalönerna. Man utgår härvidlag givetvis från att tjänstemän i samma löneklass om möjligt skola tillförsäkras samma levnadsstandard, oberoende av var de äro placerade. Hittills offentliggjorda undersökningar peka klart och tydligt hän på att det inte är lika dyrt att leva i t. ex. Tomelilla som i Stockholm. Det har därför ansetts vara en statsmakternas plikt och skyldighet att tillse, att stockholmarens inte blir ekonomiskt lidande på att han placerats på en dyrare ort. Han måste därför erhålla ett visst tillskott på lönen för att inte bli sämre ställd än kamraten i landsorten. Det kan naturligtvis ske under olika former, men den väg, som man hittills ansett vara den enklaste och som man nu har valt, är att dela upp landet i olika grupper, varje grupp med beräknat — jag understryker ordet beräknat — lika höga levnadskostnader, varefter man, utgående från den billigaste ortgruppen, lämnat graderad erforderlig förhöjning av lönerna i de högre grupperna. Man kan naturligtvis också gå uppifrån och ner.

Nu är det självfallet ingen lätt sak — det är kanske snarare omöjligt — att fullt exakt avgöra den skillnad i levnadskostnaderna, som i verkligheten föreligger mellan de olika orterna. Det vill jag oförbehållsamt erkänna. Det är så många faktorer, som här spela in, och så många synpunkter, som måste beaktas och som också kunna skärskådas med olika betraktelsesätt. Men jag tror jag vågar påstå, att för dem, som verkligen opartiskt sökt sätta sig in i detta mycket vidlyftiga problem, måste det stå klart, att det hittills praktiserade systemet dock verkat ganska tillfredsställande, ehuru det naturligtvis i likhet med vilket system man än skulle tillgripa också måste ha sina brister.

Nu vilja intressenter i de lägre dyrortsgrupperna — här representerade av herr Holstenson — göra gällande, att utvecklingen verkat så ekonomiskt utjämnande, att det numera faktiskt är lika dyrt att bo på landet som i de större städerna. Herr Holstenson sade ju det nyss. Dyrheten i städerna beror förresten, menar man, mest på den allmänt högre levnadsstandarden där, bostadsförmånerna t. ex., tillgången till skolor och sjukhus på platsen, bättre bekvämligheter etc. Och så säger man, att om folk därför gärna vill flytta in till städerna, så skall väl inte landsorten bli lidande på detta. Slutsatsen blir: bort med all dyrortsgruppering!

Jag skall här inte alls fördjupa mig i någon diskussion angående denna allmänna argumentering, då det i detta sammanhang torde få anses onödigt, utan jag skall endast hålla mig till själva huvudfrågan, som är denna: Är det även i dag faktiskt dyrare att leva på vissa orter än på andra, och kan jag verkligen leva i Stockholm i dag lika bra på samma lön som någonstans på landet, t. ex. i Småland? Det är frågan. Jag hörde i går talas om en tjänsteman, som hade flyttat från Stockholm till en billigare ort, Skövde. Han ansåg, att han levde sämre i Skövde på skövdelönen än han gjort i Stockholm på stockholmslönen. Alltså skulle klassificeringen enligt hans mening vara oriktig. Jag träffade en annan person, också tjänsteman, som flyttat hit från Linköping. Jag skulle tro, att Skövde och Linköping tillhöra samma dyrortsgrupp. Denne man ansåg, att det var mycket fördelaktigare att bo i Linköping med den lön han fick där än att leva i Stockholm med den lön han fick här. Ja, dylika uttalanden bygga naturligtvis mer eller mindre på vederbörandes subjektiva uppfattning.

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

Nu kan man nog säga, att under de senaste åren en viss utjämning mellan levnadskostnaderna i städerna och på landsbygden verkligen har ägt rum. I det avseendet är jag ense med herr Holstenson. Men å andra sidan är det faktiskt omöjligt att på dessa subjektiva grunder utan vidare avgöra, hur långt denna utjämning har sträckt sig och hur den verkar. För att få klarhet på den punkten fordras det ovillkorligen en mycket grundlig undersökning av alla på frågan inverkan faktorer, vilket i sin tur kräver införskaffande och bearbetning av ett mycket vidlyftigt grundmaterial. Nu är förhållandet det, att regeringen redan för ett par år sedan har lämnat socialstyrelsen ett dylikt uppdrag. Den har samtidigt bestämt riktlinjerna för uppdragets fullföljande och har därvid i huvudsak följt det moderniserade förslag, som framlagts av 1936 års lönekommitté och som i sin tur grundar sig på en mycket noggrann specialutredning. Just den mycket diskuterade beräkningsmetoden för bostadskostnaden har där särskilt beaktats och i ganska väsentlig grad omlagts. Nu hade man från regeringens sida och kanske även från många andra håll hoppats, att detta material skulle förelegat i så god tid, att ett avgörande kunnat fattas redan förra året. Men så kom kristiden med sina, som vi veta, ytterligt labila och växlande priser på olika områden och omöjliggjorde helt enkelt arbetets fullföljande tills vidare.

Det är inte så enkelt, som herr Holstenson tycks mena, att göra upp ett sådant förslag. Om herr Holstenson går upp till socialstyrelsen och tar reda på hur det går till att göra upp detta grundmaterial till dyrortsgruppering, kommer herr Holstenson nog snart på andra tankar. Det är inte alls något »misstroende mot statsmakternas möjlighet eller förmåga» — som herr Holstenson uttryckte sig — som varit avgörande för utskottets ställningstagande i detta fall. Statsmakterna ha nog själva reda på vad som kräves, och innan denna grundläggande allmänna undersökning blir verkställd, måste det anses som praktiskt taget uteslutet att företaga någon ändring eller rubbning i de nu tillämpade systemen av dyrortsgruppering av olika slag. Vi veta, att det här gäller såväl tjänstemannalöner som skatteavdrag och folkpensioner, och systemet sträcker sig även till flera andra områden. Alla dessa olika dyrortsgrupperingar vila på en gemensam bas, och det är den som först måste klaras upp, innan man kan ge sig in på frågan i övrigt. Ty lika litet som i andra lagstiftningsfrågor kan man i detta fall bygga på lösan sand. Inte heller kan man — vilket somliga tyckas anse och som jag förstår även är herr Holstensons uppfattning — nöja sig med ett provisorium. Ty vi måste komma ihåg, att en omläggning av systemet för dyrortsgrupperingen kommer att få oerhört genomgripande och betydelsefulla verkningar, icke minst ekonomiskt.

Jag erkänner gärna, att det är beklagligt, att tidsförhållandena tvinga till ett uppskov med ställningstagandet i en fråga av så stort allmänt intresse, som dyrortsgrupperingen givetvis har, men det är enligt min mening ingenting att göra åt den saken. Utskottet har — jag ber att särskilt få påpeka detta — inte alls fattat någon principiell ståndpunkt till vare sig dyrortsgrupperingens vara eller icke vara eller överhuvud taget till en omgruppering av de olika orterna, utan man har helt enkelt bara hänvisat till att denna grundläggande utredning först måste företagas. Utskottet har då ansett, att det måste förefalla ganska meningslöst att hemställa till regeringen om en ny utredning, eftersom man vet, att en dylik redan är igångsatt, låt vara att den befinner sig i ett preliminärt skede och av naturliga skäl inte kan force-ras just nu. Det har alltså ingen betydelse, om man skulle komma fram med ett sådant förslag. Jag tror, att vi i det fallet fullkomligt kunna lita på regeringens omdöme. Regeringen kommer säkerligen att tillse, att denna utred-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)
ning blir verkställd så fort som det överhuvud taget är möjligt och på lämpligaste sätt.

Nu har regeringen i denna proposition föreslagit, att gällande dyrortsgruppering skall äga giltighet till och med utgången av år 1943. Vi ha en annan dyrortsgruppering, som avser statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunal inkomstskatt. Den 14 juni 1940 utfärdades en kungörelse om att denna dyrortsgruppering enligt riksdagens beslut skulle gälla till och med utgången av år 1942. När regeringen i föreliggande fall föreslagit, att dyrortsgrupperingen skall äga giltighet till och med utgången av år 1943 och icke, som i nyssnämnda fall, till och med utgången av år 1942, tror jag, att detta skett med full avsikt. Man har säkert haft klart för sig, att den pågående utredningen icke dessförinnan hinner verkställas, så att man före nämnda tidpunkt kan förvänta något resultat.

Jag tror alltså att om man ser sakligt på frågan, borde utskottets uttalande kunna tillfredsställa både den ena och den andra parten, vilken åsikt man än har i princip om dyrortsgrupperingen. Jag har sport att man här i dag ämnar komma med förslag om att ändra tiden som föreslagits i propositionen från slutet av 1943 till slutet av 1942, men detta förefaller mig vara fullkomligt meningslöst och inte få någon som helst effekt, eftersom utredningen säkerligen kommer att bli fullföljd i den mån regeringen anser detta vara möjligt. Jag vill stryka under att inte en enda röst höjdes inom utskottet för en ändring på denna punkt, utan man har fullt godtagit den i förlitande på regeringens omdöme.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Denna fråga ventileras ju allt som oftast. Det har varit ungefär en gång om året under de senaste åren, och vi ha väl samtliga mer och mer kommit till klarhet om att skillnaden i levnadskostnaderna mellan den rena landsbygden, städer och samhällen samt storstäderna har börjat utjämnas och inte är så stor som den kanske var när dyrortsgrupperingen infördes. Jag kan i allt väsentligt instämma i den beskrivning av orsakerna därtill som herr Holstenson nyss lämnade. Den behöver inte upprepas, men den kunde ha kompletterats, om jag ansett att det tjänat någonting till. Så torde emellertid inte vara fallet, eftersom frågan i dag mest ligger på det formella planet.

Riksdagen är i många avseenden en ganska egendomlig institution, och jag tycker att man i dag fått bevis för att dess arbetsformer icke äro vidare praktiskt ordnade. I den fråga som nu föreligger ha ju åtskilliga motioner väckts, en av herr John Gustavson, en av herr von Seth m. fl. och en av herr Löfvander, samtliga berörande dyrortsgraderingen på olika områden. Dessa tre motioner äro remitterade till var sitt utskott; en har nu varit i andra lagutskottet, en ligger i konstitutionsutskottet och en i bevillningsutskottet. Det är inte så lätt att få till stånd en samordnad behandling av dessa olika motioner, som ju egentligen röra samma ämne. Detta är en av orsakerna till att det är svårt att finna en definitiv lösning av den del som rör folkpensionerna. Det måste ju ske i samband med en lösning på de andra områdena, t. ex. sådana saker som tjänstemannalöner, skatteavdrag m. m.

Det som ligger bakom alla dessa problem är huruvida det är dyrare eller hur mycket dyrare att leva på den ena orten än på den andra. Det är riktigt som herr Tamm påpekade att en undersökning är å bane, och jag anser att varken andra lagutskottet eller de andra utskott, som ha sådana motioner ligande på sitt bord, kan göra något innan en undersökning har skett. Jag finner det på ett sätt litet förvånansvärt att den ärade talaren på Jönköpings-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

bänken och flera av dem som representera samma grupp som han ta på denna fråga så pass häftigt och hårt. Det har dock funnits en tid då de icke gjorde det; det var inte så värst länge sedan, det var år 1937. Då tycker jag att det var bättre att göra som en ärad kammarledamot från Sörmland gjorde, då han yttrade att han ansåg beslutet vara oriktigt, men han röstade i alla fall mot sin övertygelse för att man hade gjort en överenskommelse, än att som andra tala för den dyrortsgruppering som man den gången röstade om. Jag tycker därför att herr Holstenon och andra ha mindre anledning att ta så hårt på denna sak än jag, som hela tiden har hållit på att det inte skulle vara en sådan dyrortsgradering. Nu äro vi emellertid på samma linje, och då är det närmast en praktisk uppgift att komma på det klara med vad som bör göras för att nå ett resultat.

Utskottets talesman anförde att det under nuvarande krigstid och kristid är omöjligt att anställa en förnyad omprövning av dyrortsgrupperingen. Denna synpunkt har jag inte så lätt att förstå. Ty om några ändringar i verkligheten nu ske, gå de faktiskt i en forcerad takt mot en utjämning, och håller det på litet till, kanske det rent av blir så att dyrorterna få byta plats. Jag skulle tro att detta delvis sammanhänger med transportfrågornas alltmer dominerande betydelse, när det gäller kostnaderna. De varor som produceras på landsbygden skola i icke ringa utsträckning föras in till städerna och samhällena för förädling och sedan föras ut igen, och i samma mån transportkostnaderna ökas belastas landsbygden, och denna belastning måste beräknas bliva långvarig. Därför tror jag inte att det är riktigt att låta den nuvarande kristiden hindra oss att göra en undersökning om dyrortsgrupperingen, utan jag anser att det finns minst lika stora skäl att göra en sådan undersökning under denna tid som under normala tider.

Under sådana förhållanden måste jag finna det oklokt att dra ut så långt på denna lag som till 1943 års utgång. Jag tycker att man skall göra en sådan undersökning, omfattande alla områden som beröras av dyrortsgrupperingen, och göra detta så pass snart att man inte behövde utsträcka tiden längre än till och med 1942. Därigenom skulle de nuvarande obestridliga olägenheterna inte behöva bli bestående längre än absolut nödvändigt.

Om jag hade suttit i utskottet, skulle jag inte ha varit sinnad att godkänna det som nu blivit skrivet, ty om man vill något positivt i denna sak, bör man dels söka få till stånd en utredning om det hela, dels ordna så att denna sker så snart som möjligt. Jag skulle därför, herr talman, närmast vara benägen att yrka på en ändring i uttalandet och även i det beslut som riksdagen i dag går att fatta. Detta yrkande skulle dels gå ut på en förkortning av tiden till och med 1942 års utgång och dels en ändring av rätt betydelsefulla delar av motiveringen, varigenom mera positivt skulle klargöras att man vill att saken skall tagas upp till förnyad utredning för att fastställa de ändringar som inträtt i utvecklingen under de senare åren. Då detta knappast kan ske annat än genom en fullständig omformulering, ber jag att få föredra ett förslag därtill, som dels gäller motiveringen, dels klämman under A, anpassad efter de synpunkter jag anført och som kammaren borde kunna förena sig om. Jag föreslår sålunda att riksdagen i stället för det som är upptaget i utskottsutlåtandet måtte skriva på följande sätt:

»Med hänsyn till svårigheterna att för närvarande bedöma förskjutningarna i levnadskostnaderna anser sig utskottet endast på så sätt kunna biträda förevarande proposition, att åt den nu gällande indelningen skall givas förlängd giltighet blott intill utgången av år 1942.

Den i motionerna I: 173 och II: 232 berörda frågan om upphävande av folkpensionernas dyrortsgruppering utgör en del av det större spörsmålet, huruvi-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

da en dyrortsgruppering i olika hänseenden överhuvud taget bör bibehållas eller icke. Enligt utskottets mening torde spørsmålet om dyrortsgradering, i stället för att blott avse folkpensionerna, böra övervägas i dess helhet, varom till andra utskott remitterade motioner föreligga vid årets riksdag, vilka ännu ej behandlats av kamrarna. Utskottet finner sig med hänsyn härtill icke kunna tillstyrka bifall till det i motionerna framställda yrkandet.

Utskottet vill dessutom erinra, att enligt vad utskottet inhämtat socialvårds-kommittén har för avsikt att till prövning upptaga frågan om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av folkpensionerna. Därvid kunna de i motionerna berörda omständigheterna, i den mån de böra inverka på frågan om folkpensionernas storlek, komma att vinna erforderligt beaktande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 4 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga följande förslag till

L a g

angående förlängd giltighet av gällande indelning i Ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering. Härigenom förordnas att den för åren 1938—41 gällande indelningen i Ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering skall äga förlängd giltighet till och med utgången av år 1942.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B. att motionerna I: 173 och II: 232 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, skall jag också be att få säga några ord.

Jag är i likhet med den föregående ärade talaren inte tillfredsställd med det resultat vartill andra lagutskottet kommit. Man skyller främst på den rådande osäkerheten beträffande prisförhållanden och dylikt, då man inte vill förorda en omprövning av folkpensionernas dyrortsgruppering. Utskottets talesman herr Tamm betonade detta synnerligen enträget, och utskottet säger ju också att »de fortlöpande förskjutningar i levnadskostnaderna, vilka äga rum såsom en följd av det nu pågående kriget, måste enligt utskottets mening medföra att någon ny indelning i Ortsgrupper enligt lagen om folkpensionering icke för närvarande kan genomföras». Ja, det skall inte bestridas att en förskjutning pågår, men åt vilket håll? Herr Mannerskantz har redan påpekat att denna förskjutning går mer och mer i riktning mot en utjämning, nämligen så att levnadskostnaderna på landsbygden bli i många fall lika höga som levnadskostnaderna i storstäderna och i en del fall högre. Hålla vi på en tid och avvakta dessa förskjutningar, är jag böjd för det antagandet, att om vi skola få en rättvis gruppering, måste trean och ettan byta plats. Jag kan inte finna att dessa fluktuationer i prisförhållandena äro koncentrerade till någon viss del av landet, utan det är ungefär lika över hela landet. Det finns därför intet tillräckligt skäl att gå emot detta för landsbygdens vidkommande synnerligen viktiga och rättvisa krav.

Herr Tamm var inne på statstjänstemännens löner, som också äro dyrortsgraderade, och ansåg att statstjänstemännen inte borde bli lidande på om de vore bosatta på den ena orten eller den andra, utan borde sättas i stånd att uppehålla samma standard, varhelst de voro bosatta, om de hade samma arbete och samma tjänst. Men vill inte herr Tamm utsträcka denna i och för sig

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

synnerligen lofvärda omtanke att gälla även fattiga gamla och sjuka på landsbygden? Skola dessa bli lidande på att de tvingas bo i en mer eller mindre avlägsen avkrok av vårt långsträckta land? Jag kan inte se denna sak på samma sätt som herr Tamm och utskottsmajoriteten. Herr Tamm tycker att alla kammarens ledamöter borde vara synnerligen belåtna med utskottets förslag, men om alla de som jag syftar på kunde göra sig hörda, skulle både herr Tamm och andra få veta hur pass stor belåtenheten är. Tänk bara på alla dem som bo i avlägsna bygder och under den nu tilländalupna vintern saknat en, för att nämna ett exempel, så vanlig bekvämlighet som elektriskt ljus. Det ginge väl an, om de hade haft någon annan belysning i stället, men det ha de knappast haft. Det har varit långt till närmaste granne, för att inte säga närmaste handelsbod, och de ha många gånger inte kunnat få köpa en smula fotogen att lysa upp sin tillvaro med. Herr Tamm kanske skulle fråga dem, om de äro belåtna med den ordning som utskottet anser att alla människor böra uttala sin stora tillfredsställelse med! De ha mycket svårt att förstå varför de skola ha ett par hundra kronor mindre i folkpension än sådana som bo i Stockholm eller någon annan av våra storstäder. Då jag nämner ett par hundra kronor, räknar jag inte det sista dyrtidstillägget, ty då blir ju skillnaden ännu större.

Man kan numera inte med fog göra gällande att det är dyrare att leva till exempel i Stockholm än var som helst i vårt land. Man kommer naturligtvis att peka på hyrorna. Ja, jag går så långt att jag säger att inte heller hyrorna äro högre i Stockholm än på andra platser, om man nämligen tar hänsyn till standarden på bostäderna. Många av våra folkpensionärer på landsbygden måste bo i bostäder av den art att de ögonblickligen skulle bli utdömda av hälsovårdsmyndigheterna i en stad som Stockholm. Det är detta man inte tar med vid jämförelsen. Man jämför bara själva priset, skillnaden i hyresbelopp, och man tänker inte på standard och kvalitet hos de bostäder som det är fråga om. När man alltså talar om den standard som tjänstemännen äro tillförsäkrade, bör man inte glömma att det finns andra människor, som ha lika stor rätt att kräva en viss standard. Jag tänker då närmast på de gamla folkpensionärerna på landsbygden. De ha hela sitt liv fått finna sig i en betydligt lägre standard, de ha fått sämre betalt för sitt arbete och högre skatter för samma lön än storstädernas arbetare och övriga invånare. Och på ålderns dagar få de till slut ett betydligt lägre bidrag av samhället.

När vi nu kräva att detta spörsmål tages under omprövning, anse vi oss vara i vår fulla rätt, och vi anse oss kunna tala på hela landsbygdsbefolkningens vägnar. Då utskottet är fullt på det klara med att frågan om dyrortsgrupperingen bör tagas upp i ett större sammanhang, med bland annat beaktande av skatteavdragen, tjänstemannalönernas dyrortsgradering etc., kan jag inte förstå varför utskottet inte kunnat visa detta lilla tillmötesgående och föreslå att även dyrortsgrupperingens slopande i fråga om folkpensionerna tages under övervägande. Jag återkommer till frågan om förskjutningarna. Skola de fortsätta i samma riktning som under de senaste åren, så kunna vi snart inte längre tala om Stockholm och de andra storstäderna som de dyraste orterna i riket.

Jag ber, herr talman, att få förena mig om det yrkande som framställdes av herr Mannerskantz.

Herr Forslund: De faktorer som ingå i en dyrortsgruppering äro enligt min mening så omfattande, att det för en enskild individ på en viss ort kan te sig som om man kommit till ett resultat som är alldeles på tok, då ifrågasvarande ort placerats i en viss dyrortsgrupp. Men man bör komma ihåg, då

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

man talar så lekande lätt om att ändra dyrortsgrupperingen, att denna är så pass komplicerad att vi, herrar riksdagsmän, icke torde kunna överskåda de stora svårigheter som finnas. Den som har varit med om överläggningar rörande dyrortsgruppering har mycket snart kommit underfund med, att det inte är så lätt att lösa en sådan fråga till det stora flertalets belåtenhet.

I den fråga som nu föreligger kan det väl anses riktigt att man biträder det förslag som Kungl. Maj:t framlagt. Jag tror inte ett ögonblick att det blir möjligt att på en så kort tid som exempelvis ett år åstadkomma ett förslag till en mera tillfredsställande dyrortsgruppering, helst som detta inte kan göras utan att man tar hänsyn till den dyrortsgruppering som gäller på andra områden, framför allt beträffande statstjänarna. En sak som heller inte får förbises i detta sammanhang är att när det gäller folkpensionerna rör man sig med endast tre dyrortsgrupper, under det att, när det gäller de statsanställda, man har inte mindre än nio grupper. Detta skulle väl om något peka hän på att grupperingen för folkpensionärerna skulle kunna bli mera rättvist avvägd i de enskilda fallen, än som kan åstadkommas när man har så många grupper som nio stycken, och det bör inte behöva uppstå så ofantligt många gränsfall.

Men, mina herrar, låt oss tänka ut den tanke som ligger till grund för kravet på en förändring av dyrortsgrupperingen, som nu så starkt framföres från jordbrukarhåll. Där talas nu så högt om att landsbygden är lika dyr som Stockholm. Men antag att statens tjänstemän skulle lägga sig till med den argumenteringen på fullaste allvar: skulle herrar jordbrukare då vara beredda att biträda denna deras mening och att ta de ekonomiska konsekvenserna av en dyrortsgruppering i enlighet med den? Veta ni, vad det skulle kunna komma att kosta staten? Det skulle kosta stora penningbelopp att göra en förskjutning i dyrortsgrupperingen på så sätt att landsbygdens pensionärer eller befattningshavare allesammans skulle flyttas upp i nivå med vad som betalas i liknande fall i Stockholm. Ty ni räkna väl ändå inte med att kunna vinna anhängare för den linjen att flytta ned stockholmarna bara för likhetens skull till den nivå, som gäller för den lägsta ortgruppen?

Jag vill dessutom säga ett par ord angående herr Mannerskantz' förslag att riksdagen skulle begära en översyn över hela dyrortsgrupperingen och att den skulle kunna vara färdig för beslut vid 1942 års riksdag. Därtill får jag säga, det må ursäktas mig, att jag undrar om herr Mannerskantz verkligen har trängt till botten i denna fråga och förstätt vilken storleksordning den har. Jag för min del kan inte tänka mig att vi här i landet ha någon myndighet, hur arbetsam den än vore, som skulle kunna klara en sådan uppgift som komme att föreläggas den, om riksdagen följer det förslag som herr Mannerskantz här framfört.

Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Linnér: Herr förste vice talman! Dyrortsgrupperingens idé är ju, att förmånstagarna därigenom skola tillförsäkras rättvisa. Nu har det emellertid otvivelaktigt skett en förskjutning av de faktorer på vilka dyrortsgrupperingen grundar sig. Jag tror inte att någon, som känner till verkningarna av prisregleringar och ransoneringar med flera andra ingripanden, kan förneka att det har skett förskjutningar, som icke kunde förutses vid den senaste dyrortsindelningen. Om man således fortfarande vill åsyfta att skapa en rättvisa för pensionärerna m. fl., kan man omöjligt förbise detta faktum.

Å andra sidan är det också ett faktum, som herr Holstenson nyss berörde, fastän något väl flyktigt, att dessa förskjutningar alltjämt fortgå. Jag tror därför inte det går för sig att säga, att man nu skall välja det eller det systemet, exempelvis upphäva dyrortsgraderingen, som herr Holstenson ville. Där-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

hän äro vi inte komna. En utredning på den punkten skulle säkerligen ge ett negativt resultat.

Men, mina herrar, om man redan vet, att det nuvarande läget håller på att bli mer och mer orättvist, kan det väl inte vara riktigt att binda denna dyrortsindelning för en treårsperiod, alltså till utgången av år 1943. Det är så mycket mindre skäl till detta som en annan dyrortsgruppering, nämligen i fråga om beskattningen, icke gäller längre än till och med utgången av år 1942. Det förefaller då vara det rationella, att man begränsar även denna dyrortsgruppering för folkpensionärerna att gälla till samma tidpunkt, alltså intill utgången av 1942. Sedan kan man hysa förhoppning att motsvarande åtgärd kommer att föreslås av statsutskottet, när det en gång går att behandla den föreliggande motionen om dyrortsgrupperingen i avseende på lönerna. Vad kommer ett sådant beslut att innebära? Det kommer icke att innebära, att man nu binder sig vid ett annat system eller en annan dyrortsgruppering. Men om förskjutningen fortgår så, att orättvisan med den nuvarande dyrortsgrupperingen blir påtaglig, kommer det att medföra att man har fria händer att i tid före utgången av 1942 rätta till denna orättvisa.

Herr Forslund har anfört det skälet, att en sådan uppgift skulle vara alltför svår. Det vore verkligen ganska litet tilltalande, om riksdagen skulle ansluta sig till en sådan bankruttförklaring. Har man kommit fram till en övertygelse om att metoden är felaktig, måste man naturligtvis sörja för att man får medel att rätta till denna felaktighet. För min del tror jag heller inte, att svårigheterna äro oöverkomliga. Jag har själv på sin tid sysslat med detta spörsmål. Jag vet att svårigheterna äro mycket stora, men jag tror inte att de äro oöverkomliga. Och jag tror inte man kan nöja sig med att bara rygga tillbaka inför de tekniska svårigheterna.

Jag kommer alltså för min del fram till den konklusionen, att man icke kan gå därhän, som herr Holstenson och hans medmotionärer ha gjort, när de nu utan vidare yrka en skrivelse om avskaffande av dyrortsgrupperingen. Å andra sidan kan man inte stanna vid att i ytterligare tre år låta det vara som det är. Man bör därför ansluta sig till det mellanläget, att den nuvarande grupperingen begränsas att gälla till utgången av 1942. Därmed kommer man till samma sluttermin som nu gäller för skattegrupperingen.

Jag ber alltså, herr talman, att få hemställa om bifall till det av herr Mannerskantz framställda yrkandet.

Herr Tamm: Herr talman! Först kanske jag direkt får rikta några erinringar mot vad herr Linnér hade att anföra. Herr Linnér talar om att det skulle vara klokt och riktigt att begränsa denna dyrortsgruppering till 1942 års utgång, eftersom vi ha en annan dyrortsgruppering som går ut då. Jag vill med anledning därav bara påpeka, att regeringens kungörelse angående dyrortsgrupperingen i fråga om beskattningen dock är daterad den 14 juni 1940 och att regeringen tog ställning till den frågan för, skulle jag väl tro, ungefär ett år sedan. Det är väl då självklart, att när regeringen nu kommer fram med ett förslag till riksdagen om att förlänga giltigheten för dyrortsgraderingen i fråga om folkpensionerna till utgången av år 1943, så har regeringen intagit den ståndpunkten, att det inte är möjligt att under nu rådande förhållanden klara upp den här saken med kortare frist. Jag förutsätter också, att regeringen i sinom tid kommer att förelägga riksdagen av samma skäl förslag om förlängning även av dyrortsgrupperingen i fråga om beskattningen till samma tid 1943.

Jag vågar kanske hävda att jag betraktar mig som litet sakkunnig på detta område, eftersom jag har sysslat i flera år med denna fråga, och jag måste för min del säga, att herrarna nog se alldeles för optimistiskt på utvecklingen och

'Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)
möjligheterna. Herr Linnér säger, och det förstår jag, att han har en viss erfarenhet av denna sak och inser att den är svår. Frågan har dock enligt min erfarenhet år från år kommit att bli allt mer och mer komplicerad. Jag vågar också utgå från att då regeringen kommit fram med det nu föreliggande förslaget, så har den inte huggit till ett datum mera planlöst eller på måfå, utan regeringen har naturligtvis haft fullständigt klart för sig att saken inte kan klaras före utgången av 1943. Såvitt jag förstår, kan det inte vara berättigat att här tala om en bankruttförklaring, som herr Linnér gjorde om man intar denna ståndpunkt. Många anse att den nuvarande ordningen inte är bra, men då vi inte nu kunna ändra den — och jag vågar påstå att det inte går — är det ju ganska meningslöst att bara ta och ändra ett årtal på det här viset och därmed tro på att något reellt vinnes. Det kommer fullkomligt att hänga i luften. Jag vill också påpeka för herrarna att denna fråga naturligtvis varit diskuterad inom andra lagutskottet, men ingen ledamot av utskottet ansåg, att det skulle kunna vara någon mening i att bara ändra detta årtal. Man hade där så pass stort förtroende för regeringen, att man utgick från att den inte hade föreslagit annan tidpunkt än den ansåg vara den möjliga och riktiga.

Till herr Mannerskantz vill jag säga, att han är ju en mycket duktig och modig karl, som vågat komma fram till riksdagen med ett förslag till helt nytt utskottsbetänkande i motiv och kläm som är lika omfattande som det av andra lagutskottet avgivna. Förslaget kanske är mycket skickligt utarbetat och upplagt. Det var likväl inte gott att uppfatta helt vad herr Mannerskantz ville och jag är ledsen för att jag inte kunde helt följa med, då förslaget upplästes. Men det är i alla fall ett sådant där litet privatförslag, som man vill förmå riksdagen att obesett godta utan alla formaliteter och som är avsett att kasta ikull ett verkligt genomarbetat och genomtänkt utskottsutlåtande. Jag har för min del aldrig under de nära 15 riksdagar, som jag bevisat, varit med om att kammarerna har kunnat duperas till att på det viset ta ett sådant förslag bara efter att ha fått höra det uppläsas.

Jag skall sluta med att säga några ord till herr Gustavson i Guntorp. Han ville gärna i dag spela på den strängen att de fattiga ute på landsbygden inte få det de borde o. s. v. Jag vill då bara säga till herr Gustavson, att vi röra oss på två skilda plan. Jag tycker dock det borde vara klart att dagens debatt inte gäller principfrågan. Vi röra oss inte i denna debatt med frågan, vilken dyrortsgruppering man skall tänka sig för framtiden, hur stora beloppen skola bli eller hur de skola läggas, men den saken komma herrarna fram med gång på gång. Vi röra oss inte med realfrågan, utan endast med denna fråga: är det någon idé att skriva till regeringen och begära en utredning i ett ärende, som regeringen har prövat och som vi veta att den har ett precis lika stort intresse för som riksdagen i övrigt och som den redan tagit upp till behandling. Utan bottenutredning kommer man som sagt i alla fall ingenstans. Jag vill bestämt tillbakavisa, att jag skulle ha visat mig »asocial» på något sätt, så att mitt ställningstagande skulle betyda att jag inte unnade pensionärerna på landet en förbättring. Jag unnar dem visst detta, om det kan ordnas. Men detta tal bevisar just, herr Gustavson, hur litet man sätter sig in i denna sak och huru lätt man tar på den. Den har väldiga ekonomiska konsekvenser, och det understöks nyss av herr Forslund. Vad kostar det svenska staten, om vi skola lägga om hela dyrortsgrupperingen för tjänstemännen och inplacera alla nere ifrån grupp 1 i grupp 9? Och vad kostar det, såsom också herr Forslund berörde, att flytta upp alla dessa pensionärer i ortsgrupp 1 till ortsgrupp 3 eller att besluta om samma skatteavdrag för stad och land? Man kan naturligtvis inte ens tillnärmelsevis uppskatta dessa belopp, men herrarna kunna vara övertygade om att det är fråga om stora summor.

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

Nog borde vi kunna lita på, att regeringen här har kommit fram med ett klokt, väl övervägt och förnuftigt förslag. Och det må särskilt också än en gång strykas under att regeringspropositionens förslag om denna dyrortsgrupperings fortsatta giltighet till 1943 års utgång utan någon som helst menings-skiljaktighet tillstyrkts av utskottets samtliga ledamöter. Jag ber få avråda, att vi här ge oss in på ett godtagande av det förslag, som förordades av herr Linnér, att ändra tidpunkten till utgången av 1942. Jag hemställer på den punkten om bifall till utskottets förslag och till propositionen.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att jag blev så direkt tillfrågad av herr Forslund, huruvida jag skulle vilja godtaga konsekvenserna av en dyrortsgruppering, som skulle vålla statsverket så stora utgifter. Jag svarar, att kunde jag bedöma den vara rättvis, skulle jag godtaga densamma.

Den andra invändningen som herr Forslund gjorde mot mitt förslag har redan blivit besvarad av herr Linnér. Den gällde frågan huruvida det skulle vara tekniskt möjligt att få en utredning gjord i så god tid att resultatet av densamma skulle kunna träda i kraft från och med den 1 januari 1943. Jag skulle för min del endast vilja tillägga, att man bör låta en sådan undersökning bli av den sorten som går snabbt. Vissa utredningar göras långsamt, och andra göras snabbt, men jag har inte funnit att de snabbare bruka vara de sämsta. Det beror alldeles på hur man lägger an på att komma till ett resultat. De utredningar som hålla på i tio år brukar det nästan inte bli några resultat av alls. Alltså tror jag för min del, att om det överhuvud taget går att göra någon förnyad undersökning av denna fråga, så kan den göras i tillräckligt god tid, bara man vill det. Går det inte alls att göra en utredning, ja, då skriver också utskottet fel, ty det förnekar ju inte möjligheten att företa en ändring, när bara tiderna bli stabilare. Men då kanske vi inte ha så många av den nuvarande kammarens ledamöter kvar här, ty den väntan kan komma att bli ganska lång.

Herr Tamm säger, att regeringen nog har ansett att det inte nu går att göra en sådan här undersökning, och att det skulle vara ett mycket starkt motiv för att riksdagen inte skulle ta något initiativ nu. Jag för min del kan inte utläsa något sådant direkt uttalande, och även om regeringen skulle ha en sådan uppfattning, så finns det ju faktiskt en svag möjlighet till att också andra än regeringen skulle kunna ha en klok tanke även i nuvarande tid. Man kan inte anföra det såsom ett motiv, utan man får allt bevisa saken i sig själv också.

Nu säger herr Tamm, att det är litet vågat att kullkasta ett väl genomtänkt och genomarbetat utskottsförslag. Men vad jag har sagt är just att jag inte har den meningen om utskottsförslaget, och det är därför jag tycker man skall kullkasta det. För att man skall komma till samma slutsats i en sak måste man ha samma utgångspunkt, och det ha vi tydligen inte här. Jag tycker utlåtandet är en smula oriktigt och ologiskt skrivet, och det är inte ur vägen att man skriver något mera positivt i denna sak. Att det här framställda förslaget inte är så fullkomligt utan *raison d'être* bevisas till exempel av att det för en liten stund sedan dock samlade 69 röster i andra kammaren. Man vet ju vilken mängd ledamöter som kommer inströmmande vid en votering och som i regel inte har följt debatten. Det kanske hade varit tillräckligt för majoritet, om alla hade funnits inne i kammaren hela tiden. Det vet man inte säkert.

Den ändring som yrkandet går ut på är inte så stor. Den innebär i huvudsak att lagen om dyrortsgrupperingen för folkpensionerna skall gälla blott till

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)
och med utgången av 1942 i stället för till utgången av 1943. Sedan föreslås en skrivelse med begäran att man under tiden skall göra de undersökningar, som behövas för att ta ställning till om det bör bli någon ändring i fråga om dyrortsgrupperingen efter denna tidpunkt. Det är innehållet i förslaget, till ledning för dem som inte haft tillfälle att höra det förslag, som jag tidigare har föredragit.

Ja, herr talman, jag har inte kunnat finna annat än att detta förslag åtminstone skulle innebära ett försök att åstadkomma större rättvisa än som nu råder, och ingen har bestritt att faktiskt det nuvarande läget egentligen inte är riktigt bra, ja, att det knappast är hållbart. Under sådana förhållanden tycker jag man har svårt att ta ansvaret för att ingenting blir gjort, som kan bidra till att skapa rättvisare förhållanden. Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Holstenson: Herr talman! Jag kan inte underlåta att ge uttryck åt min förvåning över herr Tamms ståndpunkt nu. I utskottet framhöll han så säkert, att det inte skulle kunna bli någon utredning alls. Men nu har herr Tamm äntligen kommit på den möjligheten att det skulle kunna bli en utredning före utgången av 1943, sedan det har kommit fram ett förslag från herr Mannerskantz att dyrortsgrupperingen skulle omprövas före utgången av 1942. Jag får säga att jag i utskottet försökte komma fram till att det skulle strykas under i utlåtandet, att utskottet ville ha en utredning. Men det skulle inte kunna gå, utan det var förhinder i all oändlighet.

Men om man verkligen kan komma så långt som till en utredning av frågan före utgången av 1942, ett yrkande som ju också har fått understöd av landshövding Linnér, skulle jag för min del gärna vilja gå på den linjen. Jag har i min reservation inte framhållit någon tid, utan endast fört fram kravet på en utredning. Jag kan därför gärna gå med på förslaget, om det kan samla majoritet.

Jag hoppas att kammarens ärade ledamöter ta i beaktande de röster, som ha höjts bland bygderepresentanterna litet varstans. Det är verkligen inte för tidigt att riksdagen gör något åt denna fråga. Riksdagen kommer inte att slippa undan för det. Dyrortsgrupperingen har nu visat sig vara så orättvis, att vi inte kunna underlåta eller undgå att göra någonting.

Herr Mannerskantz ville ge mig en liten påminnelse om att det var egendomligt att jag tog upp den här frågan. Jag kan svara, att det har hänt att herr Mannerskantz har tagit upp frågor, som han kanske inte varit inne på tidigare, så det är jag inte ensam om. När man får tillfälle att se hur en sak verkar, kan det ju hända, att man kan komma att ta upp den från en annan sida. Det behöver jag nog inte vara ensam om.

Men, herr talman, jag skall nu be att få instämna med herr Mannerskantz, i förhoppning att herrarna vilja gå med på att vi begära utredningen till 1942 i stället. Det motsäger inte min reservation på det ringaste vis.

Herr Strand: Herr talman! Jag delar den uppfattning, som har kommit fram tidigare under överläggningen, att förslaget om slopande av dyrortsgrupperingen för folkpensionerna är dåligt genomtänkt. Ungefär så kan man väl tolka de uttalanden som gjorts från flera håll. Jag tycker inte heller att herr Mannerskantz har så värst mycket bättre motivering för sitt förslag, då han begär en utredning, som skall vara verkställd så snart att 1942 års riksdag kan ta ställning till resultatet av den.

Det är visserligen sant, att vissa förnödenheter nu ha blivit prissatta på det sättet, att man kan tala om enhetspris för hela landet. Men dessa förnödenheter inverka säkerligen inte i så stor utsträckning i budgeten, att dyrortsgruppe-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

ringen därför skulle vara överflödig. Behovet av en sådan gruppering blir säkerligen större ju längre ner man kommer på löneskalan, därför att det går åt en större och större del av den tillgängliga årsinkomsten för att bestrida vissa kostnader, som man inte kan komma ifrån. Så är fallet exempelvis med hyrorna. I Stockholm kräver hyresposten även för en relativt dålig bostad så pass stort belopp, att många folkpensionärer på de billigaste orterna faktiskt leva hela året på den summa som en folkpensionär i Stockholm får betala enbart för sin bostad.

Nu talar man från visst håll om att den skillnaden utjämnas genom att nybyggnader på landsbygden numera kräva så stora omkostnader, att de gott kunna mäta sig med städernas, åtminstone i många fall. Även om det skulle vara riktigt, kan det inte tillämpas på folkpensionärerna, ty det är inte dessa som befolka de nybyggda lägenheterna vare sig i storstäderna eller på landsbygden. De tvingas på grund av de små belopp, som de ha till sitt förfogande att leva på, att söka sig till det allra billigaste bostadsbeståndet och få också hålla sig kvar där. Jag skulle därför tro att den skillnad, som nu finns mellan högsta och lägsta dyrortsgruppen i fråga om folkpensionerna, är motiverad enbart på grund av skillnaden i hyreskostnaderna.

Till detta kommer emellertid en konsekvens, som talesmännen för bönderna i dag förmodligen inte tänkt på, då det gäller sloandet av dyrortsgrupperingen. Man kan ju nämligen inte inskränka sig enbart till folkpensionerna. Har riksdagen konstaterat, att levnadskostnaderna äro desamma över hela landet, så måste man taga konsekvenserna därav och förklara, att det också skall vara samma lönesättning över hela landet såväl för stats- och kommunalanställda som för alla andra lönearbetare. Våra arbetsavtal bygga i allmänhet på ett index, som är uppgjort av socialstyrelsen, alltså en statens myndighet, vilken regelbundet följer levnadskostnaderna på de olika orterna i landet. Efter dessa indextal uppbyggas kollektivavtalen, och man bestämmer vissa löner för var och en av de olika dyrortsgrupperna. Det finns ett avtal, som jag väl känner till, nämligen avtalet för träindustrifabrikerna, möbelfabrikerna och snickerifabrikerna. I detta har man en dyrortsgruppering som omsluter nio olika grupper, och det är en spännvidd mellan lönerna i högsta och lägsta gruppen på nära nog femtio procent. Om för Stockholm sättes talet 100, så är index för lägsta gruppen någonting mellan 67 och 70.

Detta är alltså en gruppering, som är uppgjord efter socialstyrelsens inhämtade levnadskostnadsuppgifter, och det finns intet skäl för riksdagen att här konstatera, att de skulle vara oriktiga. Även om uppgifterna skulle kunna tyckas vara något egendomligt hopkomna med hänsyn till de förändringar, som tillkommit för dagen, är det precis samma uppgifter, som man får in från de olika platserna, och felkällorna äro alltså desamma för samtliga grupper.

Om man nu förklarar, att dyrortsgrupperingen skall slopas, när det gäller folkpensionerna, får man väl också göra gällande, att dyrortsgrupperingen i våra kollektivavtal skall slopas och arbetarna i hela landet betalas efter Stockholmsavtalet — jag förmodar nämligen att detta motsvarar reservanternas mening i fråga om pensionerna. Jag skulle inte tro att många industrimän äro villiga att skriva under på ett sådant yrkande, och det skulle säkerligen inte heller lända till industrins bästa, om så skulle ske vid utgången av år 1942.

Det skulle inte förvåna mig, när vi i ett annat sammanhang ånyo komma att diskutera byggnadskostnaderna i städerna och på landsbygden, om vi åter få höra talet från landsbygdens representanter om att byggnadsarbetarnas löner, speciellt ackordsprislistan, inte alls passar för landsbygden. Men varför skulle den inte passa där, då man ju i detta sammanhang vill konstatera, att det råder precis samma förhållanden i levnadskostnadshänseende på landsbyg-

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

den som i storstäderna? Ergo kan man väl tillämpa de arbetspriser, som äro gällande i storstäderna, också på landsbygden. Och skulle herrarna få sin vilja igenom i fråga om dyrortsgrupperingen för folkpensionerna — jag förmodar fortfarande att man strävar efter att få de pensioner, som nu gälla för högsta dyrortsgruppen, också för den lägsta — så lär det väl inte få bli något gnäll, om man från arbetarsidan skulle kräva att de löner, som betalas i högsta dyrortsgruppen, också komma att betalas på landsbygden — till och med när det gäller byggnadsarbetarnas löner.

Det är dessa konsekvenser som följa av ett ståndpunktstagande från riksdagens sida efter de linjer, som här uppdragits senast av herr Mannerskantz. Och skulle riksdagen vara beredd att acceptera dem, så inte skall jag säga någonting om det. Men nog skall jag sträva efter att draga ut konsekvenserna helt och fullt i alla andra avseenden också.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag skall för min del inte gå in på den siste ärade talarens sammanblandning av arbetslöner i den fria marknaden och de bidrag, som skola utgå av allmänna medel till människor, som inte genom sitt eget arbete kunna draga sig fram. Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande, som fälldes av herr Forslund och senare upprepades av herr Tamm. Herr Tamm sade bl. a., att mitt första yttrande i debatten visar, hur litet jag satt mig in i denna fråga. Ja, det är klart att man kan vara mer eller mindre insatt i en fråga. Jag var dock med för fem eller sex år sedan i andra lagutskottet och åhörde när denna fråga behandlades för första gången. Likaså tog jag del av dess behandling året därpå och även i fortsättningen. Jag har således fått en viss inblick i den och är inte alldeles okunnig. Vilket naturligen inte betyder, att inte jag liksom vi litet var kan ha åtskilligt att lära såväl i denna som i andra frågor.

Jag kan också återropa ett femtonårigt medlemskap i en pensionsnämnd på rena rama bondlandet. Jag vet inte hur det är med herr Tamm i det avseendet, men om han haft tillfälle att deltaga i handläggningen av pensionsärenden i en liten landskommun i en avlägsen del av vårt land, så kanske han skulle kunna få en viss inblick i hur dessa gamlingar se på dessa ting.

Vidare förklarade herr Tamm, att han för sin del inte tagit någon som helst ståndpunkt eller ställning till själva principfrågan, dyrortsgrupperingens vara eller icke vara och frågan om den är riktig eller icke. Och det gör han trots att en stor del av hans första anförande utgjorde en motivering för riktigheten av dyrortsgrupperingen, såväl när det gäller tjänstemannalönerna som i andra avseenden. I sitt sista anförande erinrade han kammaren om de statsfinansiella konsekvenserna av en ändring av grupperingen, samtidigt som han gjorde gällande att han icke tagit någon ställning eller ståndpunkt till själva saken. Han frågade t. ex. vad det skulle kosta — och herr Forslund gjorde samma fråga — om vi skulle flytta upp alla pensionärer i högsta dyrortsgruppen. Ja, den frågan är naturligtvis synnerligen motiverad både när det gäller folkpensioneringen och andra sociala reformer. Vad kostar det? Det måste vi naturligtvis göra klart för oss, och när vi få detta klart för oss, få vi se vad vi ha råd till. Jag har emellertid inte sagt, lika litet som någon annan från det håll jag representerar, att alla skola flyttas upp i den högsta dyrortsgruppen — det var herr Forslund som antydde något om att om alla skola sättas lika högt på skalan, så kanske vi inte ha råd till det. Ja, det kanske måste bli så, att alla få komma lika lågt på skalan. Om staten inte har råd att överlag betala de högsta folkpensionerna, så kunna pensionerna överlag få bli lägre. Men man får inte upprätthålla ett system på bekostnad av dem, som bo på landsbygden och som i många avseenden ha det mycket, mycket sämre än de som bo i städerna. Vi

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

bevittna litet var den stora strömmen av folk från landsbygden till städerna. Varje år kunna vi notera en tillväxt av befolkningen i våra större städer på bekostnad av landsbygden. När dessa förhållanden ändrat sig därefter att det blir en motsvarande flykt från städerna — Stockholm exempelvis — ut till landsbygden, då kunna herrarna komma och göra gällande, att det är motiverat med en dyrortsgruppering, ty annars kanske våra storstäder bli avfolkade!

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Dahlström: Herr talman! När jag hörde herr John Gustavsons första anförande, glädde det mig ofantligt, att han hade en så varm och utpräglad känsla för våra gamla pensionärer. Jag tyckte rent av att han använde en motivering, som gick en smula för långt. Men då jag hört på honom en stund, kom jag underfund med att det var en illusion att tro, att det endast var intresset för de gamla, som tog sig detta mycket kraftiga uttryck.

Han talade bl. a. om att våra gamla få bo i bostäder, som alldeles säkert skulle utdömas av hälsovårdsmyndigheterna i städerna. Både herr Gustavson och jag äro ju representanter för landsbygden, och jag ber att få meddela herr Gustavson att jag inte kan stå för hans uttalanden. De lagar och bestämmelser som finnas ålägga oss ute i kommunerna, åtminstone i den kommun där jag har mitt hemvist, att se till att dessa gamla människor icke få bo i sådana bostäder. Och den frågan ha vi delvis lyckats ordna. Jag tror alldeles säkert att om herr Gustavson vill använda samma känsla och samma varma övertalningsförmåga i alla de kommuner, där det är så som herr Gustavson här relaterat, så skulle det bli en märkbar förändring.

Jag får ju också lov att säga herrarna, att jag inte kan följa med det där resonemanget att likställa stad och landsbygd för pensionärernas del. Vi veta alla att det är en oerhörd skillnad och att det måste vara ytterst svårt för en pensionär i en storstad att även på sin förhöjda pension kunna leva på samma sätt som de flesta av våra pensionärer på landsbygden kunna leva. Man behöver nog inte vidtaga några särdeles stora undersökningar för att komma till det resultatet.

Jag tillhör dem som vilja att vi skola försöka i den mån det är görligt och möjligt minska klyftan mellan land och stad. Men jag undrar om vi börja i rätt ända, om vi börja med denna fråga. Jag tror att det är en hel massa stora frågor, som först få lov att lösas, innan man kan tänka sig att komma fram till något, som skall kunna lösa hela detta problem. Och det kanske är en lång väg dit.

När man vidare talar om landsbygdens avfolkning, så tror jag inte att den tillgår på det sättet, att våra gamla pensionärer i medvetande om de högre pensioner, som finnas i Stockholm, flytta hit. Hemma i våra bygder är det på det sättet, att de *unga* människorna dra sig till storstäderna, Stockholm i synnerhet, men de gamla pensionärerna få vi alldeles säkert behålla.

Jag vill också säga herr Gustavson att vi icke skola förringa det värde, som folkpensioneringen har för de gamla. Jag är medveten om att det hemma i vår lilla kommun finns pensionärer, som uppleva sin lyckligaste tid sedan de började få sina pensioner — den tiden har varit den ljusaste i ekonomiskt avseende som de någonsin haft. Det skola vi inte glömma bort, när vi tala om pensionärerna. Vi skola ömma för dem och skänka dem hela vår omvårdnad, men vi skola inte heller glömma bort att det finns stora arbetarskikt, som för närvarande skulle vara glada, om de kunde föra den bekymmerslösa tillvaro — även om ju standarden inte är alltför lysande — som våra folkpensionärer kunna föra. Vi skola inte heller glömma bort att vi för endast några dagar sedan just behandlade spörsmålet om tillägg åt folkpensionärerna. Vi veta alla

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

vad det var som gjorde att vi inte kunde komma längre än som skedde vid det tillfället.

Jag vågar alltså, utan att vilja säga någon elakhet, med bestämdhet tro, att det inte enbart är omsorgen om pensionärerna, utan måhända i någon mån även tanken på motionernas ursprungsbeteckning, som tagit sig en smula för livliga uttryck i detta fall.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Källman**: Herr talman! I det område, där jag är verksam såsom pensionsstyrelsens ombud, finnas samtliga dyrortsgrupper företrädta. På åtskilliga av dessa i dyrort graderade platser är det uppenbart, att det är precis lika dyrt att leva, fastän de äro placerade i olika grupper, och människorna ha mycket svårt att förstå varpå detta kan bero.

Frågan gäller ju här endast tidpunkten för förlängningen av denna lags giltighet. Jag tillhör dem, som vilja att nytt förslag skall kunna framläggas fortast möjligt, ty det förekommer här rent upprörande missförhållanden, som böra rättas ju förr dess hellre. På en kort sträcka utmed järnvägen från Stockholm till Uppsala finnas samtliga tre dyrortsgrupper företrädta. Det är absolut lika dyrt att leva i samtliga dessa kommuner, men i grupp 1, den lägsta, har en folkpensionär bara ungefär hälften så mycket i tilläggspension som i grupp 3. När man har sådana erfarenheter, önskar man en ändring så snart som möjligt, och det borde låta sig göra att under tiden till nästa riksdag få fram ett förslag till ändring.

Då jag alltså anser det vara mycket angeläget att här få till stånd en snar revision, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till herr Mannerskantz' förslag.

Herr **Holstenson**: Herr talman! Jag skall be att få återtaga mitt yrkande och ansluta mig till det, som framställts av herr Mannerskantz, så att endast två yrkanden måtte föreligga vid voteringen, nämligen utskottets och herr Mannerskantz'.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Mannerskantz*, att utskottets yttrande och hemställan skulle godkännas i följande ändrade avfattning:

»Med hänsyn till svårigheterna att för närvarande bedöma förskjutningarna i levnadskostnaderna anser sig utskottet endast på så sätt kunna biträda förevarande proposition, att åt den nu gällande indelningen skall givas förlängd giltighet blott intill utgången av år 1942.

Den i motionerna I: 173 och II: 232 berörda frågan om upphävande av folkpensionernas dyrortsgruppering utgör en del av det större spørsmålet, huruvida en dyrortsgruppering i olika hänseenden överhuvudtaget bör bibehållas eller icke. Enligt utskottets mening torde spørsmålet om dyrortsgradering, i stället för att blott avse folkpensionerna, böra övervägas i dess helhet, varom till andra utskottet remitterade motioner föreligga vid årets riksdag, vilka ännu ej behandlats av kamrarna. Utskottet finner sig med hänsyn härtill icke kunna tillstyrka bifall till det i motionerna framställda yrkandet.

Utskottet vill dessutom erinra, att enligt vad utskottet inhämtat socialvårds-kommittén har för avsikt att till prövning upptaga frågan om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av folkpensionerna. Därvid kunna de i motionerna berörda omständigheterna, i den mån de böra inverka på frågan om folkpensionernas storlek, komma att vinna erforderligt beaktande.

Ang. dyrortsgraderingen av folkpensionerna. (Forts.)

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition nr 4 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga följande förslag till Lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Härigenom förordnas, att den för åren 1938—41 gällande indelningen i ortsgupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering skall äga förlängd giltighet till och med utgången av år 1942.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B. att motionerna I:173 och II:232 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Mannerskantz* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 50.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. fortsatt rätt till suspension av arbetstidslagarna m. m.

Genom en den 20 december 1940 dagtecknad proposition, nr 5, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:st föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Ang. fortsatt rätt till suspension av arbetstidslagarna m. m. (Forts.)

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 14 juni 1940 om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m., vilken gäller till och med den 30 juni 1941, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1942.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna nr 160 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 208 i andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen.

Med förmälan, att utskottet icke funnit anledning till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget, hade utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionerna I:160 och II:208 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A hemställt.

Herr Linderot: Herr talman! Denna fråga är ett exempel på en sak, som tidigare här i kammaren diskuterats, nämligen att riksdagen till regeringen avhänder sig sin rätt att besluta i en rad viktiga angelägenheter. Jag anser icke att det föreligger sådana skäl, att de lagar, som av riksdagen tidigare beslutats rörande arbetarskydd, arbetstidsbegränsning o. s. v., böra sättas ur funktion. Det finns inga sådana förhållanden att åberopa för närvarande, som göra att detta är nödvändigt. Jag menar ju inte, att det under absolut alla tänkbara förhållanden skall vara precis så, som riksdagen beslutat i fråga om arbetarskydd och arbetstidsbegränsning, men jag menar att det under nuvarande förhållanden icke är nödvändigt att låta denna fullmaktslag vidare existera.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min i ärendet väckta motion.

Herr Forslund: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med bifall till de i ämnet väckta motionerna, avslå Kungl. Maj:ts ifrågakarande proposition; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. utbetalandet av krigsrisk ersättning till sjömän.

Genom en den 3 januari 1941 dagtecknad proposition, nr 17, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän.

Härigenom förordnas, att lagen den 15 december 1939 om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän skall gälla krigsrisk ersättning som belöper å tiden till och med den 30 juni 1942.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen nr 104 i första kammaren av herr *Linderot* och motionen nr 93 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionerna I: 104 och II: 93 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A hemställt.

Herr Linderot: Herr talman! Jag ber att få erinra om de förhållanden, under vilka denna lag en gång antogs. Då framfördes i riksdagen vissa skäl, som framför allt hänförde sig till vissa kategoriers av sjöfolket oförmåga att själva handha de pengar, som de tjänat in i avlöningar. Det var i en falsk uppfattning om att den svenska sjöfolkskåren var så beskaffad, att staten måste framträda såsom förmyndare för hela denna kår, som riksdagen på sin tid antog lagen. En av utskottets talesmän vid tidpunkten gjorde sig bland sjöfolket herostratiskt ryktbar genom att påvisa, vilka risker som kunde uppstå om sjömännen finge ut den krigsrisk ersättning, som de hade rätt att få enligt uppgörelserna. Fick en sjöman nämligen hand om dessa medel, förelåg den risken, om skeppet med sjömännen ombord gick till botten t. ex. i Nordsjön, att även de pengar skulle följa med i djupet, som sjömannen fått i krigsrisk ersättning!

Sådana voro de argument som man anförde för att få denna lag antagen. Jag har intet kunnat finna av vad som sedan har förekommit, att någonting inträffat, som bestyrker att denna lag skulle vara behövlig. Det är ingen som kan bestrida att denna stora kår av svenska sjömän, som riskera sina liv för att segla på farofyllda vatten och upprätthålla den svenska handelsflottans trafik, består av medborgare lika alla andra. Men när det gäller dem, skall staten ha rätt att ta hand om deras intjänta avlöning och disponera över den på visst sätt, medan sjömännen måste uppsöka någon statstjänsteman, en konsul eller någon annan i någon främmande hamn, och be vederbörade att få

Ang. utbetalandet av krigsrisk ersättning till sjömän. (Forts.)

ut så mycket av sin lön, att hustru och barn hemma i Sverige skola kunna existera medan sjömannen seglar ute på främmande hav. Jag skulle kunna anföra en rad andra exempel på hur orättfärdigt det är att ställa sjöfolket i en sådan särklass. Kanna de riskera livet för att gå ut på sjön och segla hem varor till Sverige, så skola de väl också ha rätt att få ut sin avlöning. Det har inte anförts ett enda skäl, förutom det att de skulle kunna suppa upp sina pengar i främmande hamnar, för att på detta sätt delvis konfiskera deras avlöning och tvinga dem att under förödmjukande former be att få ut sina egna pengar hos konsulattjänstemän och andra i främmande hamnar.

Regeringen har själv funnit det nödvändigt att uppmjuka tillämpningen av denna lag. Förra gången vi behandlade lagen här i riksdagen — icke den gången då den antogs, utan gången därpå — tillät jag mig också att påvisa att regeringen själv faktiskt ansåg att det var omöjligt att tillämpa lagen. Man uppmjukade den då, och jag förstår inte varför man skall bibehålla den längre. Den tillkom som så mycket annat i den första förskräckelsen, och den innebär en kränkning av sjöfolket. Det hjälper inte alls att sjöfolkets representanter äro med på att en sådan lagstiftning som denna skall tillämpas. Svenska sjöfolksförbundets avdelning i New York har protesterat mot de oeffterrättliga förhållanden, som gälla för sjöfolket på fartyg ute på haven. Svenska sjöfolksförbundet har i ett yttrande av den 20 februari begärt att man från konfiskationen skulle åtminstone undantaga en summa av 125 kronor i månaden, men inte ens detta har utskottet kunnat förmås att gå med på. Man bibehåller helt mekaniskt denna för sjöfolket kränkande lagstiftning, som inte har någon motivering, som inte gör någon nytta, utan som endast innebär att man ställer hela vår sjömanskår under ett ovärdigt förmynderskap.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min i ärendet väckta motion, som innebär avslag på propositionen och alltså även på utskottets förslag.

Herr Sten: Herr talman! Sedan utskottet sakligt prövat både den föreliggande propositionen och den väckta motionen, har utskottet blivit fullständigt enigt om att tillstyrka propositionen. Av förteckningen över de vid frågans handläggning närvarande ledamöterna framgår, att Svenska sjöfolksförbundets ordförande deltagit i detta beslut. Jag behöver endast anföra detta och hänvisa kammarens ledamöter att taga del av de sakuppgifter, som äro lämnade på sid. 2 och 3 i utskottets utlåtande, för att envar skall förstå att fördelarna och de praktiska resultaten av denna lagstiftning äro så talande, att de långt överväga de principiella betänkligheter, som man kan hysa.

Med hänvisning till vad utskottet anfört i sin motivering och i utlåtandet för övrigt ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med bifall till de i ämnet väckta motionerna, avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. ändring
av förord-
ningen om
moderskaps-
penning.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om viss ändring av förordningen om moderskapspenning.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 135 i första kammaren av herr *Persson* m. fl. och nr 207 i andra kammaren av herr *Mattsson* m. fl.

Ang. ändring av förordningen om moderskapspenning. (Forts.)

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts om sådan ändring av gällande bestämmelser angående moderskapspenning — förordning av den 11 juni 1937 (nr 338) — att övre gränsen för erhållande av sådant bidrag sänktes från 2,500 kronor till 1,500 kronor beskattningsbar inkomst.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr Persson: Herr talman! Då jag i denna kammare har framfört den motion, varom här är fråga, skall jag be att få anföra några synpunkter.

Utskottet erkänner, att det är svårt att fastställa en inkomstgräns, under vilken behov av moderskapspenning om 75 kronor skall anses absolut föreliggande. Samtidigt menar utskottet, att besparingen för statsverket genom ett bifall till motionen skulle vara ringa. Enligt min enkla mening gäller det emellertid nu att taga till vara även små besparingsmöjligheter, och sådana ha ju också i åtskilliga fall verkligen tillvaratagits, såsom årets statsverksproposition visar. Enligt motionärernas mening är här också ett tillfälle till sparsamhet, så mycket mer som enligt vår mening den sänkning, som vi föreslå, skulle gå ut endast över familjer, för vilka dessa 75 kronor icke kunna anses ha någon större betydelse. Även vid den sänkning, som förordas i motionen, skulle nämligen moderskapspenningen utgå, när det gäller familjer om man, hustru och ett barn med en inkomst i ortsgrupp I intill 3,990 kronor och i ortsgrupp V intill 4,710 kronor. För familj om man, hustru och tre barn skulle den utgå intill 5,730 kronors inkomst i ortsgrupp I och 7,050 i ortsgrupp V. Vi ha menat, att det inte för familjer med högre inkomster kan vara något oavvisligt behov att få dessa 75 kronor i moderskapspenning.

När denna understödsform infördes, avvisade ju riksdagen tanken på att den skulle utgå utan någon som helst behovsprövning, såsom den gången föreslogs från vissa håll. Behovsprövningen blev emellertid schematisk genom fastställande av en viss inkomstgräns. Allra minst i dessa tider bör, såsom jag ser saken, staten lämna ut pengar, där verkligt behov av dessa inte föreligger. Och det är enligt motionärernas mening fallet hos de familjer, som ha mellan 2,500 och 1,500 kronors beskattningsbar inkomst. Jag har tidigare nämnt, vilka verkliga inkomstlägen det motsvarar.

Jag vill här också passa på att påpeka, att motionen ju ingalunda vänder sig mot några verkligt betydelsefulla befolkningspolitiska problem. Vi ha inte alls velat röra vid mödrahjälpen, som utgår efter verklig behovsprövning, och vi ha inte heller velat ändra på bestämmelsen, att därest ändrade förhållanden skulle ha inträtt för respektive familjer, så att verkligt behov föreligger, kan det gå för sig att få moderskapspenning, även om man legat över den inkomstgräns, som vi ha rekommenderat.

Utskottet hänvisar också till att denna inkomstgräns sänktes i fjol, men den sänkningen var ju så pass liten, att man egentligen kan säga, att det endast var en justering efter de höjda skatteavdrag, som faststälts sedan inkomstgränsen fixerades. Utskottet har också påvisat, att ändringen i fjol inte hade någon nämnvärd statsfinansiell betydelse. Ett bifall till motionen måste dock anses äga sådan betydelse, även om det inte blir några större belopp.

Slutligen anför utskottet som skäl för sitt avstyrkande också, att socialvårdskommittén torde komma att upptaga de olika formerna för hjälp vid havandeskap och barnsbörd till övervägande. Till grund för detta uttalande ligga ju vissa tidigare yttranden, att man eventuellt skulle kunna tänka sig att inarbeta moderskapspenningen i mödrahjälpen. Det är alltså här fråga om en tanke, som helt och fullt överensstämmer med motionernas grundtanke.

Ang. ändring av förordningen om moderskapspenning. (Forts.)
att hjälp endast skall ges, där verkligt behov föreligger, men där skall den också ges.

Ett bifall till motionerna skulle säkerligen icke föregripa denna från socialvårdskommittén eventuellt kommande utredning.

Herr talman! På dessa grunder tillåter jag mig hemställa om bifall till min motion.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Redan det ringa omfånget av den besparing, som man skulle kunna åstadkomma här, har gjort utskottet en smula tveksamt. Det har nyligen undersökts, vad statsverket skulle vinna, om gränsen för rätten att åtnjuta moderskapspenning sänktes till 1,000 kronor beskattningsbar inkomst. Det visade sig, att man på den vägen inte skulle ernå mer än något över 600,000 kronor i besparing. Sänker man gränsen endast till 1,500 kronor, såsom är föreslaget i motionen, är jag för min del — utan att kunna presteras siffror — övertygad om att vinsten inte skulle gå över 200,000 kronor och kanske inte ens tillnärmelsevis nå dit.

Vid sådant förhållande förefaller det, som om man gott skulle kunna vänta med saken, särskilt då man, såsom utskottet har framhållit, vill se verkningarna av förra riksdagens beslut. Denna sak är ju också föremål för en mycket allvarlig uppmärksamhet inte endast inom socialvårdskommittén, utan även inom den besparingsberedning, som är tillsatt. Jag tror då, att det är ganska olämpligt att nu föregripa denna frågas behandling, som till äventyrs måste upptagas efter helt andra linjer än motionärerna här ha tänkt sig. Vid sådant förhållande bör kammaren, oavsett vilka synpunkter man har på själva saken, kunna ena sig om utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall därtill.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.

Lades till handlingarna.

Punkten 34.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om åtgärder för beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om beaktande vid en reformering av skolväsendet av frågan om skolungdomens karaktärsdanning.

*Ang. skol-
ungdomens
karaktärs-
danning.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 169, hade herr *Ström, Fredrik*, föreslagit, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att frågan om den svenska skolungdomens karaktärsdanning måtte vinna ett särskilt beaktande vid planläggandet av reformeringen av landets skolväsen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet anfört:

»Det råder knappast delade meningar om vikten av att skolungdomens karaktärsdanning ägnas uppmärksamhet. Då emellertid motionärens syften redan blivit i direktiven för skolutredningen beaktade, saknas anledning att på grundval av motionen till Kungl. Maj:t göra någon särskild hänvändelse.

Utskottet hemställer därför, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.»

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet för att understryka några av de synpunkter, som jag har framlagt i min här förevarande motion.

Jag vill utgå från att kammaren är ense med mig om att själva grundvalen för vår kultur, vår demokrati och vår frihet är folkbildningen. Utan en verklig folkbildning kan en kultur och en demokrati icke upprätthållas. Då synes det mig, att det är av allra största vikt, att man undersöker, om de former, vari vårt undervisningsväsen består, äro de bästa och om man inte skulle kunna vidta åtgärder för att få undervisningen mera givande än vad den är.

Ang. skolorgdomens karaktärsdanning. (Forts.)

Jag vill då först betona, att jag anser, att vi ha en alldeles utomordentligt skicklig lärarkår i såväl folkskola som läroverk och högskola. Vi kunna inte gärna tänka oss en mera samvetsgrann och skicklig lärarkår i något land. Att det ändå förekommer väsentliga brister först och främst i vissa färdigheter och i vissa kunskapsmått, kan sålunda säkerligen icke bero på lärarkåren, utan måste ha andra grunder. Jag antar, att det är många av kammarens ledamöter, som ha samma erfarenhet som jag. Många här äro ju kommunalmän, tidningsmän och yrkesmän, som komma i förbindelse med massor av människor. Gör man inte den erfarenheten många gånger, att de skrivelser, man får, ofta äro synnerligen valhänta, mycket bristfälliga, inte bara i fråga om pikturen och satsbildningen, utan även till innehållet? Denna erfarenhet bestyrkes av de utredningar, som ha företagits ganska nyligen i Uppsala genom tämligen omfattande stickprov bland de inkallade och våra beväringmän. De rön, som därvid ha gjorts, ha varit mycket beklämmande. Man måste säga sig, att om folkbildningens själva grundval, den rent formella färdigheten, är så svag, hur skall det då vara möjligt för folket att inhämta den ytterligare kunskap och förmåga att behandla kunskapsstoffet, som stat och kommun med väldiga kostnader årligen ställa till befolkningens förfogande? Måste man inte här försöka att komma till en bättre ordning?

Förmågan att uttrycka sig i skrift är, som jag nämnde, på många håll mycket klen. Detsamma gäller förmågan att uttrycka sig i tal, och detta lägger ofta hinder i vägen för många begåvade unga medborgare att göra sig gällande och komma samhället till godo på poster, där det är behov av kunniga män, t. ex. i kommunalförvaltningen.

Man måste säga, att det ofta råder ganska stora brister i avseende å behandlingen av modersmålets elementer. Modersmålet är ju i alla fall grundvalen för vår svenska kultur. Man möter inte sällan en förvånande okunnighet i saker, som röra svensk litteratur, svensk lagstiftning, svensk verksamhet på skilda områden.

Men det är särskilt på två områden, som man finner brister, och det är i historia och i lagkunskap. Det är självklart, att det måste vara förenat med nästan oöverbärliga svårigheter för svenska folket att kunna bedöma de stora händelser, som tima och som beröra vårt land på det allra väsentligaste, och att kunna avgöra räckvidden av dessa händelser betydelse, om man är djupt okunnig i den allmänna historien liksom i den svenska. Men det synes mig, att man både i våra folkskolor och i våra läroverk ägnar alldeles för ringa uppmärksamhet åt historien och därmed sammanhängande förhållanden.

I fråga om lagkunskapen, som är av så elementär betydelse för varje medborgare, är undervisningen i våra skolor ytterligt bristfällig, om den ens förekommer.

Måhända bero dessa brister, i varje fall delvis, på den omständigheten, att läraren inte har det stöd av föräldrar och målsmän, som skulle vara önskvärt. Då synes det mig, att det är av vikt, att läraren får detta stöd och att man icke låter honom kämpa en alltför oviss strid ensam. Här synes det mig, att det allmänna har en betydande uppgift att fylla. Det kan inte vara riktigt, att föräldrarna regera skolan, och än mindre, att andra utomstående göra det. Det måste ges stöd åt lärarauktoriteten, vilket alls inte får hindra, att det allmänna ger allt stöd åt nya skolformer, som pröva sig fram. Det gäller såväl färdigheter som själva kunskapsstoffet. Om en omläggning av schemat eller en förlängning av terminerna kan åstadkomma en bättring, därom kan jag inte yttra mig, men det skulle vara önskvärt, att den saken undersöktes.

Sedan synes det mig, att man borde sörja för ökad uppskattning av yrkesundervisningen hos både allmänheten, företagarna och ungdomen själv. Kanske

Ang. skolorngdomens karaktärsdaning. (Forts.)

har även det allmänna här ytterligare plikter att fylla. Men med denna yrkesundervisning, som är av så oerhörd betydelse, måste även kombineras en undervisning, som ger mera uppskattning åt arbetets ära och heder, som ger mera uppskattning åt själva kroppsarbetet vid sidan om den uppskattning, som kommer de intellektuella yrkena till del. Vidare behövs även en reform, som kunde innebära en förhöjd arbetsglädje. Vi kunna naturligtvis inte återgå till det gamla hantverkets metoder med den arbetsglädje, som där följde med ett skickligt verk, men det synes mig inte vara omöjligt att kombinera även en modern tids arbetsmetoder med möjligheten att åstadkomma verklig glädje över arbetet. Detta synes mig vara nödvändigt, för så vitt man skall råda bot på åtskilliga samhällsbrister, som förefinnas. Och denna uppfostran bör kombineras med yrkesundervisningen.

Jag kommer sedan till det viktiga problem, som jag särskilt har sökt understryka i motionen, nämligen skolans karaktärsdanande uppgifter. Skolan måste helt enkelt bli en levande moralisk faktor, eljest komma vi att få uppleva många svårigheter och bekymmer. Förr skötte föräldrarna om barnens karaktärsdaning, men ju mer industrialismen breder ut sig och ju mer kvinnorna ryckas in i industrialismen, dess svårare blir det för föräldrarna att kunna fullgöra denna uppgift. Även mödrarna ryckas mycket ofta in i arbetet, och det är nödvändigt att göra något för att ersätta mödrarnas daning av barnen. i de fall, där de äro inryckta i arbetsprocessen.

Då synes det mig, att samhället, både stat och kommun, i alltför ringa grad har beaktat nödvändigheten av stöd åt barnkrubbor, ungdomshem, olika slag av lokaler för barn under den tid föräldrarna äro borta från hemmet. Det är nödvändigt, att frågan om vård och fostran av barnen under denna tid löses i positiv riktning. Det är läraren i skolan och föreståndaren eller föreståndarinnan för dessa ungdomsgårdar och barnkrubbor i de stora barnrika kvarteren i städer och industrisamhällen, som dana barnens karaktärer. De få allt större betydelse som ungdomens ledare och därmed också såsom folkets andliga ledare. Detta beaktar man icke tillräckligt, synes det mig. Färdigheter utan karaktärsdaning skapa invaliditet, det blir ingen helgjuten människa därav. Att skapa goda, modiga, hederliga, humana, pliktuppfyllda människor med levande sinne för rätten, för sanningen, för kristendomens och den sociala inbördshjälpens grundsanningar, för människovärdet, för friheten, för solidariteten med land, folk och hem — det är det allra viktigaste, som överhuvud taget föreligger för den nuvarande demokratien, och kan den inte lösa dessa uppgifter, lär den gå bet på alla andra. Demokratien har av lätt förklarliga orsaker förbisett karaktärsdaningens betydelse. Den har måst syssla med så många andra ting, som först måst lösas. Den sociala frihetskampen har huvudsakligen varit inriktad på materiella ting. Det är också mycket förklarligt och även till en hel del försvarligt med hänsyn till den fattigdom och de svårigheter, som rått för de breda lagren. Men detta räcker inte längre. I tider, då samhällen och statsförfattningar äro mycket hårt pressade och då demokratien kämpar för sitt liv nästan överallt, är det nödvändigt, att man icke förbiser de andliga realiteternas betydelse. Även själen måste ha sin föda såväl som kroppen, och glömmar man det, kommer man att se demokratien gå under.

Skolan måste sålunda stärka de ideella behoven hos människorna. och det kan endast ske genom att denna del av undervisningen får mycket större plats än hittills.

Slutligen, herr talman, vill jag påpeka, att med hänsyn till utvecklingen får man även taga upp frågan om fälthögskolan. Det är alltså fråga om att fortsätta utbildningen från folkskola, läroverk och folkhögskola genom fält-

Ang. skolungdomens karaktärsdanning. (Forts.)
 högskolan. Det gäller alltså att göra den militära och den civila fälthögskolan till en enhet. Om man, som vi nu väl veta att det kommer att ske, får en utvidgad värnplikt, är det av vikt, att den värnpliktiga ungdomen får inte bara den militära utbildningen utan även den andliga och kulturella frihets- och moralutdanning, som är nödvändig, för att vi skola kunna hålla ut i den fimbulvinter, som råder.

Detta, herr talman, är ungefär vad jag har utvecklat i min motion. Utskottet har ägnat den sin likgiltighet, jag vet inte hur många rader det ägnat motionen — om det är 20 eller 30, skall jag inte säga, jag har inte räknat dem. Man nöjer sig med att citera direktiven för regeringsutredningen i skolfrågan, och jag är tacksam för att man där har tagit upp några av de synpunkter — men långtifrån alla — som jag framfört i min motion. Vad utskottet citerat ur direktiven för skolutredningen är företrädesvis följande: »Skolans uppgift är att harmoniskt utveckla ungdomens anlag ej blott intellektuellt utan även fysiskt och moraliskt.» Vidare säger man: »De unga måste fostras till sanningskärlek och självständighet, till fasthet i karaktären, till självdisciplin och social ansvarskänsla, till en medveten och offervillig samhällsanda, till trohet mot vårt folks traditioner och andliga arv. Särskilda möjligheter till moralisk fostran erbjuder undervisningen i kristendomskunskap men även i sådana ämnen som modersmålet och historia samt det gemensamma aktiva arbetet i och utanför skolan. Skolans hela verksamhet — såväl studiearbete som gymnastik, lek och idrott — bör ställas till karaktärsutvecklingens tjänst.» Allt detta är ju synnerligen bra, och jag är tacksam för att utskottet har understrukt denna del av ekklesiastikministerns motivering till utredningen. Utskottet säger också: »Det råder knappast delade meningar om vikten av att skolungdomens karaktärsdanning ägnas uppmärksamhet. Då emellertid motionärens syften redan blivit i direktiven för skolutredningen beaktade, saknas anledning att på grundval av motionen till Kungl. Maj:t göra någon särskild hänvändelse.»

I motionen ha emellertid en hel del saker framhållits och betonats utöver dem, som äro berörda i det citat, som utskottet gör. Det synes mig därför, att utskottet hade bort kunna kosta på sig en tillstyrkan till motionen, då man inte på någon enda punkt har någonting att invända mot denna. Men det är tydligen så, att man anser, att om regeringen tagit ett initiativ, så böra, även om det är begränsat till vissa områden, icke från riksdagens sida några tilllägg eller några ytterligare synpunkter framföras. Detta synes mig vara att åter låta riksdagen träda i skuggan och helt lita till vad regeringen gör. Jag litar verkligen i nästan alla avseenden till regeringen i denna fråga, men jag skulle ändå ansett, att man bort understryka vissa synpunkter eller i varje fall ange motionens positiva sida.

Herr talman! Jag vill inte göra något yrkande, då det skulle se ut, som om min motion stode i motsättning till regeringsutredningen, vilket den inte gör, ty den är snarare en komplettering därav, men jag vill därmed inte ha sagt, att icke de synpunkter, som jag framfört i min motion, borde ha vunnit större beaktande av utskottet.

Herr Wistrand: Herr talman! Herr Ström klagar över att utskottet behandlat honom så kortfattat. Utskottet har tagit till rättesnöre hans egna ord »kortfattade, i stenstil skrivna läroböcker böra vara grundvalen!»

Herr talman! Vad herr Ström har yrkat är, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om den svenska skolungdomens karaktärsdanning måtte vinna ett särskilt beaktande vid planläggandet av den ifrågasvarande reformeringen av landets skolväsen. Detta yrkande är full-

Ang. skolungdomens karaktärsdaning. (Forts.)

komligt tillgodosett i direktiven genom de ord, som äro eiterade i utskottets utlåtande. Jag kan inte finna, att någonting återstår att säga på den punkten, som inte återfinns i direktiven. Beträffande det utvecklande — tyvärr inte alltid i stenstil — av herr Ströms uppfattningar, som motionen i övrigt innehåller, får väl herr Ström låta det vara vinning nog, att det kommer till Kungl. Maj:ts kännedom genom riksdagsprotokollen, som ju alltid föreligga och väl icke kunna undgå att av utredningen studeras under fullföljandet av dess arbete.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Fredrik: Tyvärr kan jag inte instämna med utskottets ärade talesman, när han säger, att utskottet har talat i korta och i stenstil avfattade ordalag. Nog är det kort, men stenstilen saknar jag verkligen! I det avseendet har jag alltså inte heller blivit bönhörd.

Emellertid har herr Wistrand verkligen bortsett från det faktum, att kläm och motivering i en motion ha ett visst sammanhang. Ser man dem så, finns det ju även andra synpunkter än dem, som utskottet har flyktigt berört, som borde kunnat vinna ett visst beaktande, i synnerhet som jag inte har kunnat finna, att utskottet på någon punkt är av annan mening än motionären.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 12 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens justitieombudsman och riksdagens militieombudsman samt deras ställföreträdare.

Detta förslag antogs.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 50, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om dyrtidstillägg å blindhetersättning, m. m. dels ock en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 60, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna för kapitalinvestering i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag till stat för luftfartsfonden m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 7 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 73, 74, 86, 91, 92, 95—98, 100—102, 106—108, 110 och 112—115 blevo desamma bordlagda.

Herr *Ohlin* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor m. m.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,50 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
